

University of Tehran Press

A Structural and Content Analysis of the *Taşdıq-nāme*h of a Siyurghal Decree Issued by Tīmūr Gurkānī in Favor of Mīr Ikhtīār al-Dīn Ḥasan al-Ṭabāṭabā'ī al-Bihbahānī from the Late Zand Period

Seyyed Mohammad Manssor (Tabatabae Behbahani) ¹, Alireza Khazaei ²

1. Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, University of Tehran. Tehran, Iran. Email: mansoor@ut.ac.ir

2. M.A student of History of ancient Iran, Faculty of Literature and Human Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran. Iran. Email: alireza.khazaei@ut.ac.ir

Article Info

Abstract

Article Type:
Research Article

Article History:
Received:
February 20, 2026

In Revised Form:
April 5, 2026

Accepted:
May 21, 2026

Published Online:
May 30, 2026

Keywords:
Siyurghal; Tīmūr Gurkānī; Ṭabāṭabā'ī Sayyids of Bihbahān; Legal Documents; Bihbahān; *Taşdıq-nāme*h of a Siyurghal Decree.

The present article examines the structural and content-based aspects of a certification document related to a siyurghal decree issued by Tīmūr Gurkānī in favor of Mīr Ikhtīār al-Dīn Ḥasan al-Ṭabāṭabā'ī al-Bihbahānī. This *taşdıq-nāme*h of a Siyurghal Decree, written in the late Zand period (probably between 1201–1206 AH), is the only known document that extensively addresses not the original siyurghal decree issued by Tīmūr Gurkānī, but rather the formal confirmation of such a decree. The primary aim of this study is to conduct a thorough analysis of the internal and external elements of the *taşdıq-nāme*h of a Siyurghal Decree, examine the social status of the family that received the siyurghal, evaluate its historical authenticity, and compare it to existing examples of siyurghal decrees from various historical periods. This comparative analysis reveals that, unlike the original siyurghal decrees, such *taşdıq-nāme*h of a Siyurghal Decree were generally informal, non-bureaucratic documents whose legitimacy relied on the seals and testimonies of local elders, notables, and dignitaries. Accordingly, the document under examination stands as a unique case for identifying and evaluating *taşdıq-nāme*h of a Siyurghal Decree, particularly from the late Zand era. The authors in the present article have attempted, by structurally and content-wise examining the existing *taşdıq-nāme*h of a Siyurghal Decree and comparing it with the structure and content of Siurghal decrees based on previously published examples of Siurghal decrees, to identify the similarities and differences between these two types of documents and to distinguish their various aspects from one another.

Cite this The Author(s): Manssor (Tabatabae Behbahani), S. M., Khazaei, A., (2026): Proposal for Determining the Function and Chronology of Qaleh Dokhtar (Maiden's Fortress) of Sāveh. Iranian Studies Vol. 16, No. 1, Spring- (123-149). <https://doi.org/10.22059/jis.2026.402271.1369>

Publisher: University of Tehran Press.

© Author(s) retain the copyright. Seyyed Mohammad Manssor (Tabatabae Behbahani), Alireza Khazaei
DOI: <https://doi.org/10.22059/jis.2026.402271.1369>

1. Introduction

This article presents a detailed structural and contentual analysis of a historical document known as a *Siwārghāl* certificate, issued by Amir Timur Gūrkānī (Tamerlane) in favor of Mirkhwāj al-Dīn Ḥaṣan Ṭabāṭabā'ī of Behbahān. The certificate was issued in the late Zand period, likely between 1786 and 1792 CE (corresponding to 1201-1206 AH). What renders this document exceptionally significant is that it is not the original imperial edict itself, but rather a certification (*tadqīqnāmāh*) of such an edict. It stands as the only known document that meticulously details the process of certifying a *Siwārghāl*, rather than focusing on the edict's content. The primary objective of this research is to conduct a meticulous analysis of the internal and external elements of this certificate, to ascertain the social standing of the family who were the beneficiaries of the *Siwārghāl*, and to evaluate its historical authenticity through a comparative assessment with other known examples of *Siwārghāl* edicts from various historical periods. Through this comparative study, the findings of this research reveal a critical distinction: *Siwārghāl* certificates, unlike the original imperial edicts, are typically non-bureaucratic and contractual documents whose validity is contingent upon the seals and attestations of local notables, elders, and dignitaries (*akābir*, *shuyūkh*, and *ma'ārif*). Consequently, the document under examination serves as a unique and invaluable case study for understanding and evaluating the nature of *Siwārghāl* certificates, particularly from the twilight of the Zand era. In this paper, the authors endeavor to analyze the structure and content of the extant *Siwārghāl* certificate and, by comparing it with the structure and content of other published *Siwārghāl* edicts, identify their points of convergence and divergence, thereby distinguishing the essential characteristics of each document type.

2. Structural Analysis of the Certificate

A structural analysis of the certificate reveals a format that is both formal and pragmatic, differing markedly from the highly stylized and formulaic language of a chancellery-issued imperial edict (*farmān*). The document is not written on the large, official paper typically reserved for royal decrees. Instead, it likely employs a more standard, smaller-sized format, reflecting its role as a practical instrument for local legal and social validation. The text begins with a clear and unambiguous statement of purpose: to authenticate and confirm the details of a previously issued *Siwārghāl* from Amir Timur. It meticulously identifies the beneficiary, Mirkhwāj al-Dīn Ḥaṣan Ṭabāṭabā'ī, specifying his lineage and place of origin (Behbahān). The core of the certificate details the privileges and rights confirmed by the original edict, which may include land ownership, tax exemptions, judicial authority, or other forms of hereditary privilege. Crucially, the document does not claim to be a direct copy of the emperor's command. Instead, it presents itself as a certification—a sworn statement attesting to the existence and content of the original imperial decree. This is underscored by the presence of multiple seals and signatures from local witnesses and respected figures. These seals are not merely decorative; they are the very foundation of the document's legal and social authority in its local context. The structure, therefore, prioritizes attestation and communal validation over the unilateral authority of the central state, highlighting a fascinating interplay between imperial decree and local customary law.

3. Contentual Analysis and Social Context

The content of the certificate provides deep insights into the social and political dynamics of late Zand Iran. The bestowal of a *Siwārghāl* originally issued by Timur, a figure from the 14th century, is a remarkable act. It suggests a deliberate strategy by the Zand rulers (or perhaps by local power brokers) to legitimize contemporary land holdings and privileges by linking them to the prestigious and historically distant authority of Timur. This act of "reviving" an ancient imperial grant served to sanctify property rights and place them beyond the reach of contemporary political disputes or the whims of the sitting Zand shahs. The certificate explicitly names Mirkhwāj al-Dīn Ḥaṣan Ṭabāṭabā'ī as the beneficiary, situating the Ṭabāṭabā'ī family—a prominent and respected lineage in Behbahān—as the rightful holders of these privileges. This

points to the significant role of local aristocratic families in administering land and justice on behalf of the state, even during a period of centralized rule. The certificate's language, which emphasizes the attestation by local akābir and shuyūkh, reveals that the true power to validate such rights resided within the local community. The central government's role was to issue the original edict, but the local community's role, as formalized in this certificate, was to recognize and enforce it. This symbiotic relationship between the state and local elites was crucial for maintaining social order and stability. The certificate, therefore, is not just a legal text; it is a snapshot of a social contract, where imperial authority was mediated and made effective through the consent and validation of local society.

4. Comparative Analysis and Historical Authenticity

A comparative analysis with other published Siwārgḥāl edicts from periods such as the Timurid, Safavid, and Qajar dynasties illuminates the unique position of this Zand-era certificate. Imperial Siwārgḥāl edicts are typically characterized by their grandiloquent language, invocation of divine authority, and explicit command to provincial governors and officials to enforce the grant. They are instruments of top-down power. The certificate under study, however, represents a bottom-up validation. It is a response to the imperial edict, not the edict itself. Its authority comes from the collective endorsement of the local community, not from the solitary seal of the monarch. This distinction is paramount. It suggests that over time, the practical implementation of a Siwārgḥāl evolved. While the original imperial decree remained the ultimate source of legitimacy, its local application required a secondary, community-based certification to be fully effective. This process acted as a crucial check and balance, ensuring that imperial grants were not only issued but also recognized and respected within the locality they affected. Regarding historical authenticity, the certificate's detailed description of the original edict, combined with its multiple local attestations, lends it a high degree of credibility. It is unlikely to be a forgery, as its purpose was not to deceive the central court but to serve a practical, local legal function. The very existence of such a document challenges the simplistic view of state power as monolithic and highlights the complex, negotiated nature of authority in pre-modern Iran.

5. Conclusion

In conclusion, the Siwārgḥāl certificate for Mirkhwāj al-Dīn Ḥaṣan Ṭabāṭabā'ī is a document of profound historical significance. Its structural and contentual analysis reveals it to be a key to understanding the mechanics of land tenure and social power in late Zand Persia. It demonstrates the critical role of local validation in the implementation of imperial law, showcasing a dynamic where state authority and communal consent were interdependent. By distinguishing between the original imperial edict and its local certification, this research illuminates a nuanced aspect of Iranian administrative history. The certificate stands as a testament to the enduring power of tradition, the pragmatic adaptation of historical precedents, and the indispensable role of local elites in the governance of the realm. It is not merely a record of a past transaction but a valuable artifact that enriches our understanding of the intricate web of power, society, and law in a transitional period of Iranian history.

بررسی ساختاری و محتوایی تصدیق‌نامه فرمان سیورغالی از امیر تیمور گورکانی در حق میر اختیارالدین حسن طباطبائی بهبهانی از اواخر دوره زندیه

سید محمد منصور (طباطبائی بهبهانی)^۱، علیرضا خزایی^۲

mansoor@ut.ac.ir

alireza.khazaei@ut.ac.ir

۱. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه:

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ ایران باستان، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه:

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:

علمی - پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۱۲/۰۲

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۵/۰۱/۱۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۵/۰۲/۳۱

تاریخ انتشار:

۱۴۰۵/۰۳/۱۰

واژه‌های کلیدی:

سیورغال، تصدیق‌نامه، تیمور گورکانی، سادات طباطبائی بهبهانی، اسناد حقوقی، بهبهانی

مقاله حاضر به بررسی ساختاری و محتوایی یک تصدیق‌نامه مربوط به فرمان سیورغال صادره از سوی امیر تیمور گورکانی در حق میر اختیارالدین حسن طباطبائی بهبهانی می‌پردازد. این تصدیق‌نامه در اواخر دوره زندیه (احتمالاً میان سنوات ۱۲۰۱ الی ۱۲۰۶ ق.) نگاشته شده و تنها سند شناخته شده ای است که به شکلی مفصل، نه اصل فرمان صادره از سوی امیر تیمور گورکانی، بلکه تصدیق یک فرمان سیورغال را مورد توجه قرار می‌دهد. هدف اصلی این پژوهش، تحلیل دقیق عناصر درونی و بیرونی تصدیق‌نامه، شناخت جایگاه اجتماعی خانواده دریافت‌کننده فرمان سیورغال، ارزیابی اصالت تاریخی و سنجش تطبیقی آن با نمونه‌های موجود از فرامین سیورغال در ادوار مختلف است. از رهگذر این مطالعه تطبیقی، یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که تصدیق‌نامه‌های سیورغال برخلاف اصل فرامین سیورغال، غالباً اسنادی غیردیوانی و توافقی‌اند که اعتبارشان مبتنی بر مهر و گواهی اکابر، شیوخ و معاریف محلی است. بر این اساس، سند مورد بررسی به‌عنوان نمونه‌ای فی الحال منحصر بفرد به جهت شناخت و ارزیابی تصدیق‌نامه‌های سیورغال، خاصه از اواخر دوران زندیه، قابل اعتناست. نویسندگان در مقاله حاضر کوشیده‌اند تا با بررسی ساختاری و محتوایی تصدیق‌نامه سیورغال موجود و تطبیق آن با ساختار و محتوای فرامین سیورغال براساس نمونه‌های پیش تر منتشر شده از فرامین سیورغال با روش توصیفی، نقاط اشتراک و افتراق این دو نوع سند را نیز معین نموده و وجوه مختلف ایشان را از یکدیگر تمایز دهند.

استناد: منصور (طباطبائی بهبهانی)، سید محمد، خزایی، علیرضا (۱۴۰۵): بررسی ساختاری و محتوایی تصدیق‌نامه فرمان سیورغالی از امیر تیمور گورکانی در حق میر اختیارالدین حسن طباطبائی بهبهانی از اواخر دوره زندیه: پژوهش‌های ایران‌شناسی، سال ۱۶، شماره ۱، بهار، (۱۴۹-۱۲۳).

<https://doi.org/10.22059/jis.2026.402271.1369>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران. © نویسندگان: سید محمد منصور (طباطبائی بهبهانی)، علیرضا خزایی

۱. مقدمه

در بررسی‌های تاریخی، فرهنگی و تمدنی، توجه دقیق به معنا و کارکرد واژگان و اصطلاحات اهمیت فراوان دارد. این مفاهیم، ابزار انتقال دانش‌ها و تجربه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی‌اند و گاه درک سیر تحول جوامع گذشته را دشوار یا آسان می‌سازند. یکی از این اصطلاحات کلیدی، «فرمان سیورغال» یا به اختصار «سیورغال» است؛ واژه‌ای بنیادین در فهم نظام زمین‌داری و مالکیت اراضی ایران که از قرن نهم هجری به بعد، تحول‌های معنایی و ساختاری متعددی را پشت سر گذاشت و تا شکل‌گیری نظام اداری جدید در میانه قرن چهاردهم هجری، نقشی پررنگ در حیات اجتماعی ایرانیان داشت (ورهام، ۱۳۶۶: ۶۶۷). سیورغال در اصل از واژه مغولی *سیورغات‌میش* به معنای «بخشش» یا «انعام» گرفته شده است (اشپولر، ۱۳۵۷: ۳۳۱؛ محمدپادشاه، ۱۳۳۶: ۲۵۴۷). علی صفری آق‌قلعه (۱۳۹۹: ۵۰-۵۴) از جمله کسانی است که مفصل‌ترین بررسی را درباره معنای این اصطلاح انجام داده است. با این حال، اهمیت سیورغال تنها در معنای لغوی آن نیست، بلکه در کارکرد تاریخی و حقوقی آن نهفته است؛ چرا که از طریق فرامین سیورغال می‌توان بخشی از روابط میان حاکمان و گروه‌های اجتماعی را بازشناخت. ساختار اداری ایران پیشامشروطه، خاصه از قرن نهم تا دهه‌های نخست قرن چهاردهم هجری، سیورغال سندی قانونی و هنجاری بود که حدود اختیارات حکام محلی و قواعد نظم اجتماعی را مشخص می‌کرد. از این منظر، فرامین سیورغال جلوه‌ای از اراده سیاسی سلاطین و تلاشی برای ایجاد یا تثبیت نظم، عدالت و قراردادهای اجتماعی به‌شمار می‌رفتند و در پژوهش‌های تاریخی ایران، همواره به‌عنوان مدارکی کلیدی در شناخت ساختار تملک، قدرت محلی و سیاست‌های زمین‌داری مورد توجه بوده‌اند. با این حال، نوع خاصی از این اسناد با عنوان *تصدیق‌نامه سیورغال* کمتر شناخته شده است. تصدیق‌نامه در حقیقت تأیید رسمی تداوم اعتبار فرمان پیشین است که به وراثت صاحب سیورغال اعطا می‌شده است. این اسناد تاکنون کمتر بررسی شده و در بسیاری موارد اصلاً شناسایی نگردیده‌اند. اهمیت تصدیق‌نامه‌ای که در این مقاله بررسی می‌شود از همین جاست: متنی از اواخر دوره زندیه درباره تأیید فرمان سیورغالی از عصر تیموری، که افزون بر ارزش آن در شناخت تاریخ محلی بهبهان، نمونه‌ای کم‌نظیر از اسناد حقوقی و اجتماعی ایران در دوره زندیه به‌شمار می‌آید؛ متنی که مطالعه آن می‌تواند زوایای تازه‌ای از مناسبات میان حاکمیت مرکزی، طبقات صاحب‌نفوذ محلی و جایگاه حقوقی اسناد غیردیوانی را آشکار سازد و زمینه‌ساز تحقیقات بعدی باشد.

۲. بیان مسئله و روش پژوهش

سندی که محور این پژوهش است، «تصدیق برقراری فرمان سیورغالی از سوی تیمور گورکانی برای میر اختیارالدین حسن طباطبائی بهبهانی» است؛ سندی که در آغاز قرن سیزدهم هجری قمری نگارش یافته است. بر اساس روایت سید احمد دیوان‌بیگی شیرازی در *حدیقه‌الشعراء*، اصل

فرمان سیورغال مورد اشاره تا اواخر همان قرن در اختیار خاندان سادات طباطبایی بهبهان بوده است (دیوان‌یگی شیرازی، ۱۳۶۶: ۱۴۳۸-۱۴۴۱). از توضیحات او برمی‌آید که یا خود سند را دیده، یا گزارشش را از شخصی که به اصل فرمان تیموری دسترسی داشته، نقل کرده است. اما این تصدیق‌نامه پیش‌تر صرفاً در قالب بازخوانی متن و تصویر آن، با عنوان «سیورغال تیمور در حق میر اختیارالدین حسن طباطبایی بهبهانی» در مجله *بخارا* منتشر شده بود (منصور طباطبایی، ۱۴۰۲)، و انتشار مذکور حاوی کاستی‌هایی از متن اصلی و فاقد تحلیل تاریخی و سندشناختی لازم بود. همچنین، بخش‌هایی مانند سوابق خاندانی میر اختیارالدین طباطبائی بهبهانی، زمان احتمالی نگارش سند و مقایسه اجزای آن با فرامین سیورغال در آن مقاله، توجه قرار نگرفته بودند. پژوهش حاضر می‌کوشد این جنبه‌های مغفول را بررسی کند و به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

۱. میر اختیارالدین حسن طباطبایی بهبهانی که بوده است و خاندان او در تاریخ محلی بهبهان چه جایگاهی داشته‌اند؟
۲. سند مورد نظر در چه دوره‌ای نگارش یافته و آیا می‌توان اصالت واکذاری سیورغال را بر پایه سوابق تاریخی دیگر تأیید کرد؟
۳. شباهت‌ها و تفاوت‌های میان فرمان سیورغال و تصدیق‌نامه سیورغال چیست و چه نتایجی از مقایسه آن‌ها به دست می‌آید؟

در این پژوهش، روش توصیفی - تحلیلی به کار گرفته شده است. داده‌ها از راه مطالعه کتابخانه‌ای گردآوری شده‌اند و مبنای تحلیل، بررسی و تطبیق گزارش‌های تاریخی، منابع چاپی، اسناد بازمانده و متون پژوهشی پیشین درباره نظام سیورغال و خانواده طباطبائی بهبهان است. این شیوه، امکان شناسایی زمینه‌های تاریخی سند و درک نقش آن در ساختار قدرت و مالکیت محلی را فراهم می‌کند و برای تحقیقات بعدی نیز راهگشاست؛ بنابراین، این مقاله نه تنها به بازخوانی سند و شناخت اجزای آن می‌پردازد، بلکه جایگاه و اهمیت آن را هم به صورت ضمنی در تاریخ حقوقی و اجتماعی ایران دوره‌ی زندیه و اوایل قاجاریه روشن می‌سازد. چراکه بسط این موضوع، می‌تواند موضوع مقاله‌ای دیگر باشد.

۳. پیشینه پژوهش‌های مرتبط با سیورغال

فرمان‌های سیورغال به سبب اهمیت‌شان در شناخت نظام تملک، قدرت محلی و سیاست‌های زمین‌داری سلاطین و امیران، همواره مورد توجه پژوهشگران بوده‌اند. بررسی‌های متعددی در این باره انجام شده است و بر این اساس، می‌توان آن‌ها را به دو دسته اصلی تقسیم نمود:

الف) تحقیقاتی که بر مطالعه فرامین سیورغال متمرکز بوده‌اند: ولادیمیر مینورسکی (۱۹۳۸) در مقاله‌ای با عنوان «سیورغالی از قاسم ابن جهانگیر آق‌قویونلو ۱۴۹۸/۹۰۳»، والتر هینتس (۱۹۵۲) در مقاله «دو فرمان معافیت مالیاتی»، هُرست (۱۹۵۵) در مقاله «یک فرمان معافیت از شاه محمدخاندانده مربوط به سال ۱۵۸۱/۹۸۹»، پایزیان (۱۹۵۶) در کتاب *اسناد فارسی ماتاندان*؛

فرمان‌ها، هرمان (۱۹۸۶) در مقاله «دو فرمان از شاه اسماعیل نخست»، ورهرام (۱۳۶۶) در مقاله «بررسی چند سند تاریخی ایران: سیورغال و مسلمی»، لمبتون در مقاله «دو سیورغال صفوی» (لمبتون، ۱۹۵۲؛ ۱۳۶۲) و بوسه (۱۳۶۷) در کتاب پژوهشی در تشکیلات دیوان اسلامی؛ بر مبنای اسناد دوران آق‌قویونلو، قراقویونلو و صفوی و علی صفری آق‌قلعه (۱۳۹۹) در مقاله «یک فرمان سیورغال هودبری به زبان فارسی از اوزون حسن آق‌قویونلو در یک مرقع خط و ملاحظاتی در باب گونه‌ها و شیوه‌های حفظ اسناد در گذشته».

ب) تحقیقاتی که جوانب سیاسی، اجتماعی و اداری فرامین سیورغال و نظام زمین‌داری را مورد توجه قرار داده‌اند، همچون: پطروشفسکی در مقاله «یادداشتی درباره نظام سیورغال» و سپس در رساله‌ای با عنوان جستارهایی درباره تاریخ روابط فتودالی در آذربایجان و ارمنستان در قرن شانزدهم تا آغاز قرن نوزدهم میلادی (پطروشفسکی، ۱۹۴۹الف؛ ۱۹۴۹ب)، ماساتسو موراکامی (۱۹۶۱) در مقاله «منشأ وضعیت زمین‌داری در مغولستان، به ویژه ارتباط آن با سویرغال، قوی و امپور»، رهبرن (۱۹۷۷) در مقاله «دولت‌خانه و مطلق‌گرایی در ایران صفوی»، ایلب اورتای‌لی (۱۹۷۸) در مقاله «سرمنشأهای نظام اراضی در عثمانی»، افندی‌یف (۱۹۷۹) در مقاله «نظام سیورغال و سیاست تمرکز قدرت در دوران حکومت آق‌قویونلو و صفویان آغازین»، کاظم پاداش (۲۰۰۶) در مقاله «احمد بیگ آق‌قویونلو و تلاش او برای پیاده‌سازی نظام اداری عثمانی در دولت آق‌قویونلو»، شیرین بیانی (۱۳۴۹) در مقاله «بررسی اوضاع اجتماعی ایران از خلال جامع‌التواریخ رشیدی» و رضازاده لنگرودی (۱۳۹۴) در مقاله «تاریخ نهاد سیورغال در ایران».

با این حال، هیچ‌یک از این آثار به پیشینه اهدای زمین با شکل و کارکردی مشابه سیورغال در دوران‌های کهن‌تر نپرداخته‌اند. تنها حسین بادامچی (۱۳۹۵) در پژوهشی درباره «سواره‌نظام بابلی در ارتش هخامنشی» به موردی از این نوع بخشش زمین در الواح بابلی دوره هخامنشی اشاره کرده است. همچنین امیر تیمور رفیعی (۱۳۸۸) کوشیده است نظام اقطاع و سیورغال را در دوران ایلخانی و تیموری با یکدیگر مقایسه کند. در عین حال، در میان آثار موجود، هیچ پژوهشی تاکنون به «تصدیق‌نامه سیورغال» نپرداخته است؛ یعنی سندی که وجود سیورغال را تأیید کند، نه آن را اعطا. بیشتر تحقیقات گذشته، تنها به توصیف تاریخچه، حدود و مصادیق اعطای سیورغال توسط سلاطین یا اهمیت آن در نظام‌های سیاسی، اجتماعی و اداری بسنده کرده‌اند. از همین رو، تصدیق‌نامه مورد بحث در این پژوهش از منظر تاریخی و سندشناختی جایگاهی ویژه دارد، زیرا نمونه‌ای تا به این لحظه یگانه از دوران زندیه است و برای نخستین بار مورد تحلیل قرار می‌گیرد. در میان پژوهش‌های گوناگون درباره سیورغال، تاکنون هیچ‌یک به اسنادی نپرداخته‌اند که متضمن تصدیق سیورغال باشند. تمام مطالعات پیشین صرفاً بر تاریخچه، حدود و فرمان‌های اعطای سیورغال از سوی سلاطین و امیران متمرکز بوده‌اند و موردی از تصدیق‌نامه، به ویژه متعلق به دوران زندیه، گزارش نشده است. از همین رو، تصدیق‌نامه مورد بررسی در این

پژوهش از نظر تاریخی و سندشناختی جایگاه ویژه‌ای دارد، زیرا برای نخستین بار نمونه‌ای از تأیید رسمی سیورغال را معرفی می‌کند و امکان بررسی تطبیقی آن با دیگر سیورگالات موجود را فراهم می‌سازد. پژوهش حاضر با محور قرار دادن این تصدیق‌نامه، از سطح توصیف نهاد سیورغال فراتر می‌رود و سازوکارهای حقوقی و عرفی محلی را نیز آشکار می‌کند؛ سازوکارهایی که جوامع بومی در نبود نظام دیوانی رسمی با اتکا به شهادت شهود و مهرها برای حفظ مشروعیت و تداوم اسناد حقوقی و اقتصادی خود به کار می‌بردند. بدین‌گونه، این تحقیق نه تنها گونه‌ای تازه از اسناد تاریخی را به مطالعات سیورغال می‌افزاید، بلکه با اشاره به ابعاد حقوقی محلی و دوره‌ای کمتر بررسی شده، گامی مهم در پُر کردن خلأ پژوهش‌های پیشین و گشودن مسیر تازه‌ای برای مطالعات تطبیقی آینده برمی‌دارد.

۴. درباره‌ی خاندان میر اختیارالدین حسن طباطبائی بهبهانی

میر اختیارالدین حسن طباطبائی بهبهانی، نواده‌ی سید عمادالدین مطهر فقیه است؛ فقیهی از علمای برجسته امامیه که بنا بر روایات مشهور، در قرن هفتم هجری به فرمان خواجه نصیرالدین طوسی و با هدف گسترش تشیع به بهبهان و ارجان مهاجرت کرد. وی سر سلسله‌ی سادات طباطبائی بهبهان به‌شمار می‌رود (منصور طباطبائی، ۱۳۹۱ الف: ۸۹۹-۹۰۷). بر اساس نسب‌نامه‌ی میر اختیارالدین حسن، ثبت شده در تذکره عبیدلی و تحفه‌الأنهار و زلال‌الأنهار، که با نسب‌نامه‌ی موجود در میان خاندان سادات طباطبائی بهبهان کاملاً مطابقت دارد، تبار وی چنین ضبط شده است:

«سید اختیارالدین حسن بن عزالدین اسحاق بن عمادالدین مطهر فقیه بن شمس‌الدین محمد بن مجدالدین اسماعیل بن کمال‌الدین محمود بن شمس‌الدین علی بن نجم‌الدین محمود بن مسلم بن ابی‌الکتاب شمس‌الدین محمد بن قاسم بن اسماعیل القاضی المخلی ابن الإمام احمد الناصرالدین الله بن الإمام یحیی الهادی الی الحق بن الحسین الرسی بن قاسم الرسی ابن ابراهیم طباطبا بن اسماعیل الدیاج الأكبر ابن ابراهیم الغمر ابن الحسن المثنی ابن الإمام الحسن المرتضی بن الإمام امیرالمؤمنین علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام» (عبیدلی، ۱۳۷۹: ۶۷؛ الحسینی المدنی، ۱۳۷۸: ج ۲، ۲۹۳-۲۹۴؛ منصور طباطبائی، ۱۳۹۱ ب: ۳۶).

با وجود ارتباط نزدیک میان سید عمادالدین مطهر فقیه و خواجه نصیرالدین طوسی، نمی‌توان سابقه‌ی حضور خاندان طباطبائی در مناطق بهبهان و ارجان را محدود به قرن هفتم هجری دانست. بنا بر منابع رجالی، حضور این خاندان در ناحیه‌ی ارجان دست‌کم از اواخر قرن چهارم و اوایل قرن پنجم هجری مستند است (منصور طباطبائی، ۱۳۹۱ ب: ۳۶-۳۸). از این شواهد می‌توان نتیجه گرفت که رشد و برکشیدگی این خاندان و ورود آنان به مناصب دیوانی در قرن هفتم رخ داده است. در تأیید این فرض، دو نقل تاریخی قابل اشاره است. نخست، گزارش میرزا صالح گرمودی در سال ۱۲۶۰ ق که حضور سادات طباطبائی در منطقه‌ی یادشده راه، به نقل از بزرگان آنان، نزدیک به هزار سال دانسته است (گرمودی، ۱۳۷۰: ۱۶۷). با احتساب این فاصله زمانی از زمان نگارش سفرنامه‌ی گرمودی، تاریخ یادشده حدود سال ۲۶۰ هجری و هم‌زمان با میانه‌ی قرن سوم هجری خواهد بود؛ زمانی بسیار پیش‌تر از قرن هفتم و مطابق با فرض پژوهش حاضر. نقل

دوم از سید احمد دیوان‌بیگی شیرازی در حدیقه‌الشعراء است که به قرینه گفته گرمودی، ورود خاندان طباطبایی به منطقه بهبهان و ارجان را قدیم‌تر از قرن هفتم می‌داند و نخستین فرد نامدار این خاندان را «سید فقیه» می‌خواند. نقل او به این صورت آمده است: «یک سلسله از سادات عالی-درجات طباطبائی در سالف زمان، نقل مکان به حدود ارجان بهبهان کرده‌اند و اول نامدارشان سید عمادالدین مطهر فقیه است که مزارش اکنون ظاهر است» (دیوان‌بیگی شیرازی، ۱۳۶۶: ج ۲، ۱۴۳۸-۱۴۴۱).

بر اساس گزارش *التذکره فی الأنساب المطهره*، سید فقیه پنج فرزند به نام‌های ۱. جلال‌الدین، ۲. احمد، ۳. اسماعیل، ۴. محمود و ۵. اسحاق داشته است (عبیدی، ۱۳۷۹: ۶۷). از نسل این پنج تن، چهار شاخه یا تیره اصلی پدید آمده است: ۱. سادات طباطبایی، ۲. میرزایان بهبهان، ۳. سادات مرتضوی و ۴. سادات میرحسن‌خانی (منصور طباطبایی، ۱۳۹۱: ب: ۳۷). چنان‌که در ادامه خواهد آمد، نام‌ها و امضاهاى مندرج در تصدیق‌نامه سیورغال مورد مطالعه نیز اغلب به نوادگان نسبی یا سببی همین چهار تیره تعلق دارند. اعضای این خاندان‌ها در ولایت بهبهان و کهگیلویه مناصب اداری و دیوانی مختلفی همچون «شیخ‌الاسلام»، «محتسب»، «قاضی» و «کلانتر» بر عهده داشتند و در عصر قاجار، برخی از آنان با عنوان «رئیس‌التجار بهبهان» نیز شناخته می‌شدند. در میان این تیره‌ها، خاندان «کلانتران بهبهان» به سبب موقعیت اداری و حکومتی خود بیش از دیگران در منابع تاریخی شهرت یافته‌اند (برای آگاهی بیشتر، نک: منصور طباطبایی، ۱۳۹۱: ب: ۳۵-۵۴). همان‌گونه که در ادامه اشاره خواهد شد، میرزا علیرضاخان اول طباطبایی بهبهانی و فرزندش میرزا سلطان محمدخان اول طباطبایی بهبهانی، از برجسته‌ترین اعضای شاخه کلانتران، از حدود سال ۱۱۷۰ تا ۱۲۱۷ق به‌عنوان زعمای بازماندگان میر اختیارالدین حسن طباطبایی بهبهانی شناخته می‌شدند و به‌طور موروثی عهده‌دار حکومت بهبهان و کهگیلویه بودند (همان). از آنجا که زمان نگارش تصدیق‌نامه سیورغال مورد بررسی، با دوران حکومت میرزا سلطان محمدخان در این نواحی هم‌زمان است، در کنار بررسی احوال میر اختیارالدین حسن، اشاره‌ای کوتاه نیز به زندگانی او نیز خواهیم داشت تا تصویری روشن‌تر از اهمیت تاریخی و زمانه‌ی نگارش این تصدیق‌نامه به‌دست آید.

۴-۱. میر اختیارالدین حسن طباطبائی بهبهانی

درباره میر اختیارالدین حسن طباطبایی بهبهانی تاکنون پژوهشی مستقل انجام نشده است، جز مدخلی کوتاه در کتاب *کارنامه بهبهان؛ ناموران ارجان، کهگیلویه و بهبهان* (منصور طباطبایی، ۱۳۹۱الف: ۸۳-۸۴). منابع موجود نیز درباره جزئیات زندگی او اندک‌اند و اطلاعات مستقیمی از سوانح حیاتش در دست نیست. با این حال، می‌توان اشاره کرد که مسجدی در شهر بهبهان به نام او، یعنی «مسجد میر اختیارالدین»، از یادگارهای وی به‌شمار می‌رود. آخرین گزارشی که نام او را در بر دارد و از جایگاه برجسته‌اش در میان امیران و حکام روزگارش خبر می‌دهد، روایت ابوبکر تهرانی در *تاریخ دیارکریه* است. او در این منبع از سفارت میر اختیارالدین به نمایندگی از

علی‌بیگ، حاکم منصوب جهان‌شاه قره‌قویونلو در شیراز، به دربار سلطان ابوسعید میرزا تیموری یاد می‌کند. این مأموریت سیاسی با هدف اظهار اطاعت و انقیاد حاکم شیراز نسبت به سلطان تیموری انجام گرفته بود و نشان از جایگاه سیاسی و اعتبار بالایی دارد که میر اختیارالدین در میان طبقات حاکم آن دوره داشته است: آخر الأمر [سیدی علی‌بیگ]، زبده‌السادات و الاشراف، سید اختیارالدین حسن بهبهانی، که در کرم مرتضی دوران و در صحت نسب و رفعت شأن، مشهور ایران است و خال خود و مولانا شمس‌الدین همراه کرده، روانه به جانب حدود اردبیل که معسکر سلطان ابوسعیدمیرزا بود ساخت و انتظار انکسار می‌کشید» (ابوبکر تهرانی، ۱۳۵۶: ۵۱۷-۵۱۸).

به روایت ابوبکر تهرانی در تاریخ دیار بکریه، هنگامی که میر اختیارالدین حسن طباطبایی به بهبهانی و همراهانش در مسیر مأموریت سیاسی خود به قزوین رسیدند، نویسنده آن اثر نیز با ایشان دیدار داشته است. اندکی پس از این ملاقات، سپاه سلطان ابوسعید میرزا تیموری که شکست خورده بود وارد قزوین شد و خبر مرگ سلطان در شهر انتشار یافت. پس از این واقعه، تهرانی به‌همراه میر اختیارالدین حسن به دربار «حسن پادشاه»، امیر آق‌قویونلو که ترکان او را به طعنه «اوزون حسن» می‌خواندند، بار یافت. در این دیدار، میر اختیارالدین از امیر آق‌قویونلو برای حاکم شیراز، یعنی علی‌بیگ، ضمانت و استمالت کافی دریافت کرد. با این حال، پس از بازگشت هیئت به شیراز، اوضاع دگرگون شده بود؛ یوسف میرزا بن جهان‌شاه قره‌قویونلو پیش از آنان به شهر رسیده بود و علی‌بیگ ناگزیر به سوی یزد گریخت (نک. منصور طباطبایی، ۱۳۹۱ الف: ۸۳-۸۴؛ تهرانی، ۱۳۵۶: ۵۱۷-۵۱۸).

۴-۲. میرزا سلطان محمدخان طباطبائی بهبهانی

فرزند میرزا علیرضاخان اول است که پس از کشته شدن پدرش در سال ۱۱۷۰ق در نبرد با نیروهای محمدکریم‌خان زند، به همراه دیگر اعضای خانواده، مطابق فرمان خان زند تا سال ۱۲۰۱ق در شیراز اقامت داشت (حسینی فسائی، ۱۳۶۷: ج ۲، ۱۴۷۵-۱۴۷۶؛ غفاری کاشانی، ۱۳۶۹: ۶۹-۷۴؛ بهبهانی، ۱۳۸۹: ۴۰۵-۴۲۰؛ منصور طباطبایی، ۱۳۹۱ ب: ۴۳-۴۴). در دوران این تبعید، میان او و آقامحمدخان قاجار روابطی دوستانه پدید آمد؛ روابطی که بعدها بر مناسبات نیکوی خاندان کلاترآن بهبهان با دودمان قاجار، به‌ویژه در روزگار آقامحمدخان و فتحعلی‌شاه، تأثیر گذاشت. صاحب فارسنامه ناصری بازگشت میرزا سلطان محمدخان به بهبهان را در سال ۱۲۰۰ق دانسته و آن را با قتل منصوبان زندیه به‌دست ابول‌خان طیبی، کلاتر ایل طیبی کهگیلویه، مرتبط می‌داند (نک. حسینی فسائی، همان؛ منصور طباطبایی، ۱۳۹۱ ب: ۴۴-۴۵). با این حال، به نظر می‌رسد این واقعه باید پس از خروج جعفرخان زند از بهبهان رخ داده باشد؛ زیرا جعفرخان در زمستان ۱۲۰۰ق و نوروز ۱۲۰۱ق همچنان در بهبهان اقامت داشت و آن شهر را مرکز فرماندهی خود در هنگام اعزام نیرو به خوزستان قرار داده بود (نک. Hambly, 1991: 119-121). پس از بازگشت به وطن، میرزا سلطان محمدخان از سال ۱۲۰۱ تا ۱۲۱۳ق حکومت ولایت بهبهان و کهگیلویه را در دست داشت. سپس، از ۱۲۱۳ تا ذی‌الحجه ۱۲۱۵ق، در مقام نایب‌الحکومه همان ولایت، در خدمت

محمدحسین خان شیرازی، برادر کوچکتر حاجی ابراهیم خان کلانتر شیرازی، به انجام امور دیوانی پرداخت. پس از عزل و قتل محمدحسین خان، تا سال ۱۲۱۷ق که فتحعلی شاه قاجار حکومت آن ولایت را به آقاصادق خان قاجار واگذار کرد، میرزا سلطان محمدخان بار دیگر اداره آن منطقه را عهده‌دار بود و به رتق‌و‌فتق امور آن همت گماشت (برای بررسی تفصیلی حکومت کهگیلویه و بهبهان در دوره قاجار، نک: منصور طباطبائی، همان: ۴۵-۵۴؛ سپاه‌پور و زکی‌پور، ۱۴۰۴: ۱-۲۶).

۵. اصلت اعطای سیورغال به میر اختیارالدین حسن و زمان نگارش تصدیق نامه سیورغال حاضر

برخلاف مدعی برخی پژوهشگران همچون رومر در مقاله «تیمور در ایران» (Römer, 1986: 117) و پیداش در مقاله «احمدبیگ آق‌قویونلو و تلاش او برای پیاده‌سازی نظام اداری عثمانی در دولت آق‌قویونلو» (Paydaş, 2004: 198)، و به پیروی از آنان، رضازاده لنگرودی در مقاله «تاریخ نهاد سیورغال در ایران» (رضازاده لنگرودی، ۱۳۹۴)، که اعطای سیورغال‌های عصر تیمور را غالباً منحصر به بستگان وی یا در حکم پاداشی برای فرماندهان برجسته نظامی دانسته‌اند، بررسی منابع دست اول آن دوران و اسناد باقی‌مانده از فرامین سیورغال، که برخی از آن‌ها پیش‌تر در پژوهش‌های یادشده در این مقاله نیز معرفی و تحلیل شده‌اند، نشان می‌دهد که برخورداران از سیورغال را می‌توان در پنج گروه عمده طبقه‌بندی کرد: ۱. امیران و نخبگان نظامی زمین‌دار ترک-جغتایی و مغول؛ ۲. بازماندگان خاندان‌های حکومتی و حکام پیشین؛ ۳. امیرزادگان و شاهزادگان خاندان تیموری؛ ۴. شیوخ، سادات، عرفا، علما و قاضیان؛ ۵. دیوان‌سالاران، نویسندگان و هنرمندان (برای تفصیل، نک: ساسان‌پور، ۱۴۰۲: ۵۹-۶۹). علل و انگیزه‌های اعطای سیورغال به هر یک از این گروه‌ها متفاوت بوده است. در میان سادات برخوردار از سیورغال، نام‌هایی چون سید عزالدین هزارجریبی در عهد شاهرخ (حافظ‌ابرو، ۱۳۷۲: ۲۰۵-۲۰۶)، سید نورالدین محمد بن الامیرالکبیر در همان عصر (سمرقندی، ۱۹۴۶: ۶۸۲)، و سید اصیل‌الدین عبدالله حسینی در عهد سلطان حسین بایقرا (خواندمیر، ۱۳۳۳: ۲۳۴) به چشم می‌خورد. بر پایه همین شواهد می‌توان قول دیوان‌بینی شیرازی را در حدیقه‌الشعراء درباره وجود «اصل فرمان سیورغال مورد بحث» دست‌کم تا روزگار او معتبر دانست (دیوان‌بینی، ۱۳۶۶: ۱۳۳۸-۱۳۴۱) و تأکید کرد که تصدیق نامه حاضر به‌درستی بر مبنای فرمان سیورغالی صادرشده از سوی امیر تیمور گورکانی در حق میر اختیارالدین حسن طباطبائی بهبهانی نگارش یافته است. از این‌رو، عدم دسترسی به نسخه اصلی فرمان تیموری در روزگار حاضر، نمی‌تواند دلیلی بر بی‌اعتباری یا تردید در اصلت این تصدیق نامه به‌شمار رود. بر همین اساس و بر پایه نمونه‌های متعدد گزارش‌شده از اعطای سیورغال به اقشار گوناگون جامعه، باید دیدگاه رومر، پیداش و رضازاده لنگرودی را مبنی بر محدود دانستن دامنه واگذاری‌های سیورغال به بستگان تیمور یا صرفاً به فرماندهان نظامی را نادقیق و مردود دانست. از بررسی قراین درون‌متنی و برون‌متنی چنین برمی‌آید که تصدیق نامه سیورغال مورد مطالعه، در اواخر عهد زندیه و اوایل قرن سیزدهم هجری تحریر یافته است. در متن سند، سال نگارش به‌روشنی ذکر نشده و به‌نظر می‌رسد تاریخ از قلم افتاده باشد؛ با این حال، می‌توان زمان تقریبی

نگارش آن را از طریق شواهد دیگر بازسازی کرد. در میان اشارات موجود در متن، ذکر نام «میرزا علیرضاخان بن میرزا قوام‌الدین‌خان طباطبایی بهبهانی» با وصف «مرحوم» نشانه مهمی است. از آنجا که براساس سایر منابع تاریخی، شواهدی قطعی از زمان حیات میرزا علیرضاخان در دست است، از قید مذکور می‌توان نتیجه گرفت که نگارش تصدیق‌نامه پس از وفات او صورت گرفته است. از سوی دیگر، با توجه به اینکه میرزا سلطان‌محمدخان طباطبایی، فرزند و جانشین میرزا علیرضاخان، در سال ۱۲۰۱ق به بهبهان بازگشت، می‌توان تحریر این سند را در فاصله میان بازگشت وی تا پیش از استقرار کامل حکومت قاجار دانست؛ یعنی در حدود سال‌های ۱۲۰۱ تا ۱۲۰۹ق، در روزگار واپسین فرمانروایان زندیه و هنگامی که میرزا سلطان‌محمدخان منصب کلانتری بهبهان را بر عهده داشت.^(۱) حال پرسش این است که آیا شاهد دیگری برای تأیید یا تحدید این بازه زمانی در دست است؟ پاسخ مثبت است. در میان اسامی گواهان تصدیق‌نامه، نام «آخوند ملاعلی بن قطب‌الدین بهبهانی»، صاحب تفسیر بی‌نقطه، دیده می‌شود که بنا بر سنگ مزارش در شهر بهبهان، در سال ۱۲۰۶ق درگذشته است (منصور طباطبایی، ۱۳۹۱الف: ۴۵۲-۴۵۳). بر این اساس، باید محدوده زمانی نگارش سند را بار دیگر تنگ‌تر کرد و آن را میان سال‌های ۱۲۰۱ تا ۱۲۰۶ق دانست. این بازه زمانی با بخشی از دوران حکومت‌های متوالی زندیه منطبق است؛ یعنی دوره جعفرخان بن صادق‌خان زند (حک. ۱۱۹۹-۱۲۰۳ق)، صیدمرادخان بن خدامرادخان زند (چهار ماه در ۱۲۰۳ق)، و لطفعلی‌خان بن جعفرخان زند (حک. ۱۲۰۳-۱۲۰۹ق). نبود اشاره صریح به فرمانروای وقت و همچنین عدم ثبت دیوانی تصدیق‌نامه، می‌تواند ناشی از آشفتگی اوضاع سیاسی کشور در آن سال‌ها باشد. از همین رو، احتمال ضعیف‌تری نیز می‌توان مطرح کرد که شاید سند در فاصله ۱۲۰۱ تا ۱۲۰۳ق، یعنی در دوره بی‌ثبات‌تر میان درگذشت جعفرخان و برآمدن لطفعلی‌خان، نگاشته شده باشد (برای اوضاع جانشینان محمدکریم‌خان زند، نک: شیرازی، ۱۳۶۵). با این همه، قراین در دست، بازه زمانی دوم، یعنی سال‌های ۱۲۰۱ تا ۱۲۰۶ق، را محتمل‌تر نشان می‌دهد و به نظر می‌رسد تصدیق‌نامه سیورغال مورد بحث، در همین محدوده زمانی نگارش یافته باشد.

۶. بررسی مقایسه‌ای ساختار و محتوای فرمان سیورغال و تصدیق‌نامه سیورغال

حاضر

۶-۱. مقایسه اجزایی

چنان‌که علی صفری آق‌قلعه در مقاله «یک فرمان سیورغال هودبری به زبان فارسی از اوزون‌حسن آق‌قویونلو در یک مرقع خط و ملاحظاتی در باب گونه‌ها و شیوه‌های حفظ اسناد در گذشته» به‌درستی آورده است، فرمان سیورغال را می‌توان مشتمل بر هشت جزء اصلی دانست. با این حال، تصدیق‌نامه سیورغال موضوع بررسی در این مقاله، مطابق جدول تطبیقی که در ادامه خواهد آمد، تنها شامل چهار جزء است. از مقایسه دقیق ساختار درونی فرامین سیورغال با تصدیق‌نامه حاضر چنین برمی‌آید که هرچند این دو نوع سند از حیث ماهیت اداری، سطح صدور، و اعتبار حقوقی تفاوت‌هایی بنیادین دارند، تصدیق‌نامه سیورغال نیز از الگوی ساختاری و

محتوایی فرمان پیروی می‌کند؛ یعنی عناصر اصلی همچون مقدمه، نام ذی‌نفعان، تعیین موضع جغرافیایی املاک، و گواهی جمعی به‌جای ظهیریۀ اسناد دیوانی، هر یک در قالبی محلی‌تر و بدون تشریفات رسمی بازآفرینی شده‌اند. این تطبیق ساختاری نشان می‌دهد که تصدیق‌نامه سیورغال را نمی‌توان صرفاً سندی محلی یا غیررسمی تلقی کرد، بلکه باید آن را گونه‌ای معتبر از اسناد حقوقی دانست که با پشتوانۀ عرفی و اجتماعی خود، نقش استمرار و حفظ مشروعیت تاریخی و حقوقی سیورغالات را در شرایط فقدان یا فروپاشی دستگاه دیوانی متمرکز ایفا می‌کرده‌اند. اتکای چنین اسنادی به گواهی کتبی و شفاهی معاریف محلی، جایگزینی هوشمندانه برای علائم و تضمین‌های دیوانی رسمی بوده و شایستۀ بازنگری در درک ما از مفهوم «اعتبار سندی» در نظام اداری ایران پیشامدرن است. تفصیل تطبیقی اجزای فرمان سیورغال و تصدیق‌نامه سیورغال، چنین است:

اجزای فرمان سیورغال	اجزای تصدیق‌نامه سیورغال
اجزای درون متن فرمان:	۱. مقدمه: این بخش مشتمل است بر عباراتی که دربردارندۀ نام سلطان یا امیر عالی‌مقام صادرکنندۀ فرمان سیورغال و نیز سلاطین یا امیرانی است که در ادوار بعد، آن را مورد تصدیق قرار داده‌اند. در این قسمت معمولاً القاب سلطانی با مضامینی در ستایش تأییدات الهی، نقش عدل‌آفرینی پادشاه، و تمجید از صاحب سیورغال همراه است. همچنین خطاب به دارندۀ سیورغال در زمان نگارش تصدیق‌نامه و تعیین حدود و ثغور املاک یا اراضی اعطایی، با واژگانی نظیر «که از این امر یقین حاصل و علیم و خبیر بوده باشند» و عبارات مشابه صورت می‌گیرد. باید یادآور شد که ساختار مقدمه می‌تواند در هر تصدیق‌نامه تا حدی متفاوت باشد، و تا زمان دستیابی به نمونه‌های دیگری از این نوع اسناد، نمی‌توان داوری قطعی‌تری در باب تنوع صیغۀ آن ارائه داد.
۱. مقدمه: به‌گونه‌ای معمول شامل عباراتی است در تأییدات الهی شاه و وظیفۀ ایجاد عدل به‌توسط او، ستایش از سوابق خدمات صاحب سیورغال، و اشاره به- اعطای سیورغال به‌عنوان پاداش خدمات صاحب سیورغال.	۲. نام و القاب گیرندۀ سیورغال: ممکن است که در خلال مقدمه درج شود.
۲. نام و القاب گیرندۀ سیورغال: ممکن است که در خلال مقدمه درج شود.	۳. خطاب‌ها: عموماً با خطاب قراردادن صاحب‌منصبان، دیوانیان و ساکنان منطقه‌ای که سیورغال از توابع آن است آغاز می‌شود و با درج عبارات و الفاظی همچون «بدانند که» به موضوع ورود خواهد کرد.
۳. خطاب‌ها: عموماً با خطاب قراردادن صاحب‌منصبان، دیوانیان و ساکنان منطقه‌ای که سیورغال از توابع آن است آغاز می‌شود و با درج عبارات و الفاظی همچون «بدانند که» به موضوع ورود خواهد کرد.	۴. تعیین موضع دیوانی: شامل نام جایگاهی که سیورغامیشی رفته با یادکرد نام دیه و از اعمال فالان موضوع.
۴. تعیین موضع دیوانی: شامل نام جایگاهی که سیورغامیشی رفته با یادکرد نام دیه و از اعمال فالان موضوع.	۵. قید ممنوعیت دریافت مالیات و عوارض دیوانی: از رسوم و سنت‌های فرمان‌نویسی است متضمن مفهومی عمومی که با تفصیلات اندک یا بسیار خواهد آمد.
۵. قید ممنوعیت دریافت مالیات و عوارض دیوانی: از رسوم و سنت‌های فرمان‌نویسی است متضمن مفهومی عمومی که با تفصیلات اندک یا بسیار خواهد آمد.	۶. قید چون به علامات دیوانی مشرف شد اعتماد نمایند: که خود من جمله اجزای ثابت و رسمی فرامین بوده است.
۶. قید چون به علامات دیوانی مشرف شد اعتماد نمایند: که خود من جمله اجزای ثابت و رسمی فرامین بوده است.	۷. تاریخ کتابت فرمان: عموماً با یادکرد سال قمری و نه سال ترکی-اویغوری.
۷. تاریخ کتابت فرمان: عموماً با یادکرد سال قمری و نه سال ترکی-اویغوری.	۸. جایگاه کتابت فرمان.
۸. جایگاه کتابت فرمان.	

<p>۳. گواهان تصدیق‌نامه: این بخش شامل اسامی کلیه اشخاصی است که در صحت و درستی مفاد تصدیق‌نامه شهادت داده‌اند. گواهان معمولاً از میان بزرگان، ریش‌سفیدان، و اکابر هر یک از شاخه‌های خاندان دارنده سیورغال، و نیز افرادی از طبقات ممتاز اجتماعی یا دارندگان مناصب دیوانی برگزیده می‌شدند. گواهی آنان با درج نام و مهر شخصی همراه است و ضامن اصالت حقوقی و اجتماعی سند به‌شمار می‌رود.</p> <p>۴. تاریخ کتابت سند: ذکر تاریخ نگارش، مطابق شیوه معمول این‌گونه اسناد، باید به سال قمری انجام گیرد؛ با وجود این، در تصدیق‌نامه مورد بررسی، تاریخ تحریر از قلم افتاده و در متن حاضر درج نشده است.</p>	<p>و اجزای خارج از متن نظیر علامات و نشان‌های دیوانی: که مشتمل است بر مواردی همچون طغرا، توقیع، علامات و عبارات ثبت فرمان در هر یک از دفاتر دیوانی، مهر و نام دیوانیان مأمور انجام فرآیند ثبت فرمان در دفاتر دیوانی که در پشت سند درج می‌شده است.</p>
<p>منبع: مطابق تصدیق‌نامه حاضر.</p>	<p>منبع: نک. صفری‌آق‌قلعه، ۱۳۹۹: ۵۹-۶۱</p>

۶-۲. تعیین حدود و ثغور و شیوه تقسیم‌بندی

تعیین حدود و ثغور یک سیورغال و حق‌السهم مالیاتی آن، اساساً از جمله اقداماتی است که در زمان صدور و اعطای فرمان سیورغال از سوی شاه، سلطان یا امیر عالی‌مقام صادرکننده صورت می‌گیرد و سپس به‌موجب ثبت در دفاتر دیوانی، رسمیت حقوقی می‌یابد. با این حال، در تصدیق‌نامه سیورغال حاضر، که در واقع نوعی خردسازی و تقسیم اصل سیورغال اعطایی میان وراث صاحب سیورغال است، تعیین حدود و ثغور و میزان حق‌السهم تابع اصول و شرایطی متفاوت است. نمونه تصدیق‌نامه مورد بررسی در این مقاله مصداقی گویا از این تفاوت‌هاست. محتوای سند حاضر نشان‌دهنده نوعی عقلانیت اجتماعی در مدیریت مالکیت‌های جمعی در شرایط فقدان دولت مقتدر مرکزی است؛ عقلانیتی که از دگرگونی مناسبات سیاسی، اجتماعی، اداری و اقتصادی در قرون پس از زمان صدور اصل فرمان سیورغال حکایت دارد. بر همین اساس، تصدیق‌نامه‌های سیورغال را نمی‌توان بازتکرار ساده فرامین سلطنتی پیشین در اعطای امتیازات و تقسیم اراضی دانست، بلکه باید آنها را نوعی تعدیل عرفی سنت دیوانی تلقی کرد که در بسترهای محلی و با تکیه بر ابزارهای غیررسمی، استمرار و تداوم سنت‌های حقوقی متقدم را تضمین کرده‌اند. تفصیل تطبیقی مقایسه حدود و ثغور و تقسیم‌بندی اراضی اعطایی در فرمان سیورغال و در تصدیق‌نامه سیورغال، در ادامه خواهد آمد:

حدود و ثغور و حق‌السهم در تصدیق‌نامه سیورغال	حدود و ثغور و حق‌السهم در سیورغال
<p>۱. حدود و ثغور: براساس مندرجات تصدیق‌نامه حاضر می‌توان دریافت که حدود و ثغور جغرافیایی و مفاد مالی مورد تقسیم، در کلیت خود افزوده‌ای بر اصل سیورغال نخستین نداشته است. بدین معنا که</p>	<p>۱. حدود و ثغور: حدود و ثغور جغرافیایی هر سیورغال و میزان اختیارات و حقوق دارنده آن، ارتباطی مستقیم با آنچه سلطان یا امیر در فرمان اعطایی تصریح کرده دارد. این اختیارات ممکن</p>

<p>تصدیق نامه صرفاً ناظر بر تقسیم داخلی همان سیورغال پیش تر اعطاشده است، نه بر گسترش یا تغییر حدود آن.</p> <p>شیوه تقسیم حق السهم در این سند نیز تابع قواعد فقه اسلامی در باب ارث به نظر می‌رسد، با این تفاوت که به ظاهر، توزیع سهام منحصر به اخلاف ذکور بوده است؛ چراکه در متن تصدیق نامه هیچ اشاره‌ای به سهام یا حقوق مؤنثان (دختران یا نوادگان مؤنث) دیده نمی‌شود.</p> <p>در عین حال، نمی‌توان چنین پنداشت که کلیه دارندگان سهم در سیورغال از اختیارات قضایی یا سایر وظایفی که در فرمان اصلی بر عهده صاحب سیورغال نهاده شده بود نیز برخوردار گشته‌اند. به قرینه درون‌متنی، این اختیارات تنها به یک شخص، در مقام متولی یا سرپرست سیورغال، تفویض می‌شده است. بر پای، سند مورد پژوهش، این نقش را کلاتران بهبهان، که خود از نسل و اخلاف صاحب سیورغال به‌شمار می‌رفتند، بر عهده داشته‌اند.</p> <p>۲. ثبت و ضبط: از مندرجات تصدیق نامه حاضر چنین برمی‌آید که ثبت و ضبط دیوانی برای تصدیق نامه‌های سیورغال معمول نبوده است. علت این امر آن است که حدود و مفاد تصدیق نامه اساساً متکی بر فرمان اصلی سیورغال بوده و نیاز به ثبت مجدد در دیوان نداشته است.</p> <p>از همین رو، تصدیق نامه سیورغال را نمی‌توان در زمره «اسناد دیوانی لازم‌الثبت» دانست، بلکه باید آن را سندی عرفی و توافقی میان وارثان صاحب سیورغال به‌شمار آورد. این اسناد نه مهر و طغرا و توثیق دیوانی، بلکه اعتبار عرفی خود را از مهر و تصدیق بزرگان، ریش‌سفیدان و اکابر هر یک از شاخه‌های خاندان ذی‌حق می‌گرفتند.</p> <p>به بیان دیگر، تصدیق نامه سیورغال را باید جلوه‌ای از مشروعیت اجتماعی و عرفی دانست که در غیاب نظام دیوانی متمرکز، ضامن استمرار اعتبار حقوقی سیورغالات و تنظیم روابط بین وراث و ذی‌نفعان بوده است.</p>	<p>است گاه جنبه مالی و قضایی داشته باشد؛ بدین معنا که دارنده سیورغال مجاز به اخذ مالیات یا حتی اجرای احکام قضایی در محدوده خود بوده است، یا سیورغال مزبور به‌طور خاص از پرداخت مالیات به دولت معاف می‌شده است. در مواردی نیز صاحبان سیورغال مکلف بودند در قبال این امتیاز، مسؤولیت‌هایی همچون آماده‌سازی نیروهای نظامی یا تأمین بخشی از قوای مسلح را برعهده‌گیرند.</p> <p>از سوی دیگر، محدوده جغرافیایی اعطایی در هر فرمان سیورغال، بسته به شأن، مرتبه و نوع خدمت دریافت‌کننده متفاوت بوده است. به همین سبب، نمی‌توان قالبی ثابت و عام برای میزان اراضی، روستاها یا املاک اعطایی در نظر گرفت، زیرا هر سیورغال ماهیتی مستقل و متناسب با رابطه میان حاکم و دریافت‌کننده فرمان داشته است. از این رو، تجمیع و تعیین حدود و ثغور جغرافیایی و حقوقی سیورغالات در قالب حکمی عام، ناممکن است و هر فرمان را باید در بستر تاریخی و اداری ویژه خود تحلیل کرد.</p> <p>۲. ثبت و ضبط دیوانی: فرامین سیورغال، از آنجا که در طبقه «رقومات» (یعنی فرمان‌های سلطنتی در نظام اداری) جای داشتند، پس از صدور، مطابق آیین‌های رسمی دیوانی، تصدیق و ثبت رسمی می‌شدند. در پشت هر فرمان، علامات و نشانه‌های دیوانی چون طغرا، توثیق، مهرهای رسمی، عبارات ویژه ثبت در دفاتر دیوانی و نام مأموران دیوانی مسئول تأیید سند درج می‌گردید. این نشانه‌ها علاوه بر تأکید بر اصالت و اعتبار فرمان، سبب می‌شد نسخه‌ای از آن در دفاتر اختصاصی دیوان ثبت و بایگانی شود؛ بدین‌وسیله، فرمان سیورغال از مرتبه اعطای شفاهی یا شخصی به سندی رسمی و حقوقی در نظام دیوانی ارتقا می‌یافت.</p>
---	---

نک. تصدیق‌نامه حاضر.	نک. وره‌رام، ۱۳۶۶؛ صفری آق‌قلعه، ۱۳۹۹؛ و دیگر کُتب و مقالات یاد شده در این پیشینه پژوهش مقاله که هر یک متضمن ارزیابی، بازخوانی و انتشار متن یک یا چند سیورغال بوده‌اند.
----------------------	---

۳-۶. خط‌شناسی و ساختار فیزیکی

بررسی منابع و مآخذ یادشده در پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که تاکنون پژوهش مستقلی در باب شناسایی خط، شیوه کتابت، و ساختار فیزیکی فرامین سیورغال انجام نگرفته است. آنچه محققان پیشین در این زمینه بدان پرداخته‌اند، عمدتاً اشاراتی پراکنده و موردی است که در خلال معرفی یا تحلیل همان سند خاصی مطرح شده که موضوع پژوهش ایشان بوده است. با این حال، مطالعه تطبیقی میان نمونه‌های موجود از فرامین سیورغال و تصدیق‌نامه مورد بررسی در این مقاله امکان طرح نتایجی مقدماتی را فراهم می‌سازد. از مقایسه این اسناد می‌توان نکات و تمایزهای مهمی را در شیوه نگارش، آرایش ظاهری و عناصر صوری استخراج کرد که در ادامه مورد اشاره و تحلیل قرار می‌گیرد.

خط و ساختار فیزیکی تصدیق‌نامه سیورغال	خط و ساختار فیزیکی فرمان سیورغال
<p>۱. نوع خط: از آنجا که تنها یک فقره از تصدیق‌نامه سیورغال به‌رویت نگارندگان رسیده است، نمی‌توان حکمی قاطع و عام از برای نوع خط تمامی فقرات موجود از این نوع سند را صادر داشت؛ لیکن در فقره-ای که مورد بحث ماست، خط تصدیق‌نامه، شکسته تحریری است.</p> <p>۲. ساختار فیزیکی: این ویژگی را نیز نمی‌توان تسری عام داد اما آنچه در سندی که موضوع مقاله حاضر است به‌چشم رسید، بُرش گوشه بالایی فرامین است که شاید ریشه در مقوله نحوست تعریب داشته باشد و می‌توان احتمال داد که تصدیق‌نامه‌های سیورغال نیز می‌بایست اسنادی برخوردار از ابعاد گوناگون و مختلف السطور باشند.</p>	<p>۱. نوع خط: از بررسی فرامین سیورغال موجود می‌توان دریافت که کُتب و دیوانیان در نگارش اصل فرامین، و نه سواد آن‌ها، دست‌کم از سه نوع خط مختلف بهره‌جسته‌اند که عبارت‌اند از: خط تملیق، خط نستعلیق و خط شکسته نستعلیق.</p> <p>۲. ساختار فیزیکی: می‌بایست دقت داشت که فرامین سیورغال از ابعادی یکسان برخوردار نیستند و طول و عرض آن فرامین، با یکدیگر متفاوت است و مختلف السطورند. تنها ویژگی مشترک به‌نظر رسیده در آن‌ها، بُرش گوشه پایینی فرامین است که ریشه در مقوله نحوست تعریب دارد.</p>
نک. تصدیق‌نامه حاضر.	نمونه‌های موجود در: وره‌رام، ۱۳۶۶؛ Aubin, 1965؛ Martin, 1965 و دیگر کُتب و مقالات یاد شده در پیشینه پژوهش همین مقاله.

مطالعه منابع پیشین نشان می‌دهد که تاکنون پژوهش مستقل و نظام‌مندی در شناسایی خط، شیوه کتابت و ساختار فیزیکی فرامین سیورغال انجام نشده و اشارات موجود صرفاً در حاشیه معرفی تک‌اسناد آمده است. مقایسه میان فرامین شناخته‌شده و تصدیق‌نامه مورد بررسی آشکار می‌سازد که این سند، با وجود محلی و غیررسمی بودن، همچنان از آداب سندنواری ایرانی پیروی می‌کند؛ از جمله «برش گوشه بالایی» که به‌روایت سنت برای دفع نحوست تعریب انجام

می‌گرفته است. در عین حال، تفاوت‌هایی در قطع، ابعاد و نظم سطور نشان می‌دهد که تصدیق نامه‌های سیورغال نسبت به فرامین دیوانی از انعطاف ساختاری بیشتری برخوردار بوده و ضمن حفظ قوالب سنتی، تابع اقتضات محلی و کارکرد توافقی بوده‌اند. از این منظر، می‌توان گفت این اسناد نه تنها در محتوا بلکه در هویت مادی و ظاهری نیز سبک اجرایی خاص خویش را داشته‌اند. استمرار چنین سنت‌هایی حاکی از وجود یک «هویت شکلی» منسجم در فرهنگ اداری ایران است و گردآوری و تحلیل دیگر نمونه‌های منتشر نشده از تصدیق نامه‌ها می‌تواند چشم‌انداز تازه‌ای برای مطالعات تطبیقی خط‌شناسی و تاریخ مادی اسناد ایرانی فراهم آورد.

۴-۶. عبارات و آیات قرآنی متن تصدیق نامه

با توجه به کمبود نمونه‌های در دسترس از تصدیق نامه‌های سیورغال، نمی‌توان به‌طور قطعی درباره میزان اشتراک یا تفاوت این اسناد در بهره‌گیری از عبارات و آیات قرآنی اظهار نظر کرد و ویژگی‌های آن‌ها را به‌دقت معین ساخت. سنجش این جنبه مستلزم وجود چند نمونه دیگر از اسناد هم‌سنگ است؛ چنان‌که در مقایسه انواع دیگر اسناد ایرانی، نظیر وقف نامه‌ها، نیز شباهت‌های سبکی و محتوایی تنها از رهگذر تحلیل تطبیقی چند متن قابل استنباط است (رضایی، ۱۴۰۴). بدین اعتبار، در این مقاله صرفاً عبارات و آیات قرآنی موجود در متن تصدیق نامه فهرست و ترجمه شده‌اند، تا در آینده بتوانند راهگشای پژوهش‌های تطبیقی و سندشناختی درباره ساختار مذهبی و زبانی تصدیق نامه‌های مشابه گردند و به تبیین نقش نمادهای دینی در شکل‌گیری مشروعیت حقوقی این اسناد یاری رسانند.

عبارات و آیات قرآنی:	ترجمه آن‌ها:
يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ (شعراء، ۸۸)	روزی که هیچ مال و اولادی سود نمی‌دهد.
فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ (بقره، ۱۸۱)	پس کسانی که بعد از شنیدن وصیت، آن را تغییر دهند، گناهش فقط بر عهده آنانی است که تغییرش می‌دهند.

در متن تصدیق نامه، آیاتی چون «يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ» و «فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ» به‌کار رفته‌اند که از نظر معناشناختی بر اهمیت وصیت، ثبات مالکیت مشروع و حرمت تغییر اراده متوفی دلالت دارند. بهره‌گیری آگاهانه از این آیات نشان می‌دهد که نویسندگان تصدیق نامه‌های محلی نیز به‌خوبی از ظرفیت بلاغی و اعتباری قرآن در تقویت مشروعیت شرعی و اخلاقی سند آگاه بوده‌اند. این کارکرد دوگانه، اعتباربخشی دینی و یادآوری اخلاقی به مخاطب، گواه آن است که حتی اسناد عرفی نیز در چارچوب گفتمان دینی زمانه شکل می‌گرفتند. از این جهت، بررسی تطبیقی کم و کیف حضور چنین آیات در دیگر اسناد هم‌دوره می‌تواند به شناخت عمیق‌تر فرهنگ حقوقی-دینی در اسناد محلی ایران یاری رساند.

۷. متن تصدیق‌نامه سیورغال طرف بحث

تفصیل: مزرعه‌جات و املاکات و سیورغالات و موقوفات عالی حضرات رفیع‌الدرجات سادات عظام و غیره صاحبان ملک، که در عهد سلطنت مرحوم امیر تیمور گورکان و سلاطین جنّت مکین صفویّه [.....]^(۳) حسب‌الفرمان [مبارک(۴)]^(۳) مرحمت فرموده بودند و از آن تاریخ الی عهد سلطنت نادر و ده سال بعد از فوت مرحوم مغفور نادر، که مرحوم مغفور میرزا علیرضاخان صاحب اختیار بوده، حاصل سیورغالات و املاکات مذکوره ذیل، در ید و تصرف صاحبان سیورغال و املاک بوده و صرف معیشت خود می‌نموده‌اند و به دعای دولت هر یک از سلاطین مفوضه مشغول بوده‌اند و این معنی اظهار من الشمس است و هر کس از علماء کرام و فضلاء عظام و اعزّه و اشراف و متوطنین قصبه بهبهان و بلادشاپور و غیرها که از این امر یقین حاصل و علیم و خبیر بوده باشند، به امهار و شهادت خود را در این صحیفه مرقوم و مزین فرمایند که عندالحاجت حجت گردد و عندالله و عندالرسول ضایع نخواهد بود و به مضمون صداقت مشحون «یَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ»، انشاءالله تعالی مآجور و مُثاب^(۴) خواهد بود.

۱. از بابت مزرعه‌جات [مزبوره] ذیل که متعلق است به اولاد مرحوم مغفور خلد آرام میراخیارالدین حسن که تقسیم آن بیست و چهار حصّه می‌شود:

دیوانی اراضی مزرعه نظامی‌آباد به موجب تقسیم دفتر که قدیم بنا شده بدین موجب است:		از بابت سنواتی مزرعه قنات قاضی به موجب تقسیم دفتر قدیم بدین موجب است: یازده حصّه	
سرکار دیوان و سایر مُلّاک:	عالی‌حضرات سادات رفیع‌الدرجات:	سرکار دیوان و سایر مُلّاک:	عالی‌حضرات سادات: شش حصّه
ثلث	ثلثان	چهار حصّه و نیم	صوفای یک حصّه و نیم
عشر از ثلث	عشر از ثلث	عشر سه حصّه	تملیک سه حصّه

صوفای مزرعه قریه جدید به ترتیب تقسیم دفتر قدیم:

سرکار دیوان و سایر مُلّاک:	عالی‌حضرات سادات رفیع‌الدرجات: نصف
از بابت بیست و نه من ^(۵) [تیم؟] ^(۶) تقسیم مزرعه بکان مختص اولاد میراخیارالدین [حسن] است: ۴ من و ۵۰ نار.	ربع صوفای مزرعه «پیر سر گه» که متعلق است به اولاد میراخیارالدین حسن: اولاد میرعمادالدین: نصف دیوانی [برابر با نیم من تبریز (صد درم) و ۳۲۰ مثقال]. مالکانه ربع دیوانی [یک چارک تبریز (۱۶۰ مثقال)].

تقسیم که فیما بین اولاد میراخیارالدین حسن که از قدیم شده بدین موجب [که] بیست و چهار حصّه [است از قرار]:

اولاد مرحوم مغفور میرزا حبیب‌الله و میرشریف: هشت حصّه	اولاد مرحوم مغفور میرمهدی و اخوان: هشت حصّه	اولاد مرحوم مغفور میرزین‌العابدین و اخوان: هشت حصّه
---	---	---

تقسیم صوافی مزرعه بکان بدین موجب است [و] موافق دفتر قدیم [از قرار ذیل]:

سرکار دیوان: ثلث		عالی حضرت سادات رفیع الدرجات و سایر مُلّاک: ثلثان بدین موجب مقسوماً علی ثلث و نه من تیم.
اولاد میر اختیارالدین حسن که در تحت سیورغالات ذکر شده: ۴۱ من.	ورثه میر محمد مقیم از بابت مسلمی: ۵۶ من.	عالیجاهان میرزا کمال الدین خان و میرزا قوام الدین از بابت مسلمی: ۵۶ من.
اولاد میراسفندیار و اخوان: ۱۶ من و سه چارک و ۵۰ نار [۸۰ مثقال]		مالکانه که متعلق است [به] الصاحبان که بیع و شری می شود: [۶ من]

از بابت صوافی مزرعه جات محال و قفی خراج و مالکانه که تقسیم آن به جمیع عالی حضرت سادات رفیع الدرجات از
صغیر و کبیر [و] اناثاً و ذکوراً به سوئیه تقسیم می شده [و] مورد لعنت بود، به موجب آیه کریمه «فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَمَا
سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ» تغییر و تبدیل در آن را نباید:

از بابت خراج مزرعه «لیر» که مالکانه آن مختص به صاحبان ملک است: نصف صوافی	مزرعه «پیر سر که» فهور [....]: ^(۷) نصف صوافی	از بابت خراج و مالکانه بخش بودجه: تمام و کمال
صوافی مزرعه «تیرک»: تمام و کمال	مزرعه «ریمکان»: تمام و کمال	چهارده یک صوافی مزرعه [....]: ^(۸) مال حق المرور حفر جدول
خراج و مالکانه «کره باران خرد» و «کره امیر خالد»، واقع الطرف رودخانه کردستان مع سه دانگ آسیاب مشهور به «نذر آقایی»: تمام و کمال		

۲. خراج و مالکانه مزرعه «گره یکان» باغمه و میر عزالدین: تمام و کمال

۳. خراج صوافی مزرعه «دور از خلق» بعد از وضع مقطع دیوان و صوافی یک ربع به عالیجاهان میرزا کمال الدین
خان و میرزا قوام الدین خان بدین موجب:

متعلق به صاحبان سیورغال: دو دانگ	متعلق به صاحبان ملک: چهار دانگ
صوافی جدول جدید به موجب تقسیم دفتر متعلق به اولاد میر محمد علی و عبدالرضا سیورغالی: نه طوج	«پشتکوه خاویزک» من محال بلاد شاپور، خراج مخصوص اولاد میرامین الدین محمد و میر سلام الله و میررضی و مالکانه مختص صاحبان ملک

۸. گواهان سند

۱. [اسماعیل]: ما تضمّنه الكتاب المبدأ و المأب مما لا شك فيه و ارتیاب كتب الداعی لدوام الدوله القاهرة: [سجع مهر بیضی
شکل]: الحمد لله الذی وهب لی علی الکبر [سمعیل].

۲. [محمد بن علی قلی]: ما تضمّنه الكتاب من المبدأ إلى المنتهی كما زُبر و سطر مما لا ریب فيه و من البديهیات لا یتحتاج إلى
الإستشهاد: [سجع مهر چهار گوش]: عبده محمد بن علی قلی.

۳. [محمد تقی]: الأمر كما زُبر فيه لدى: [سجع مهر بیضی شکل]: رب اجعلنی كما جعلت محمداً تقياً.

۴. [سید کمال‌الدین طباطبائی]: ما زُبر و سَطِر فی کتاب بیان الواقع و لا خلف فيه: [سجع مُهر چهارگوش]: عبده کمال‌الدین طباطبائی.
۵. [شیخ ابراهیم]: الأمر كما زُبر و سَطِر. العبد: [سجع مُهر بیضی شکل]: شیخ ابراهیم ابن محمد.
۶. [آخوند ملّاجعلی دهدشتی]: هو؛ ما تضمّنه الكتاب من المبدأ إلى المنتهى ممّا لا ريب فيه و أنا الأقلّ ابن جمال‌الدین محمد، رجبعلی؛ [سجع مُهر چهارگوش]: العبد رجبعلی.
۷. [ملّا محمدجعفر دهدشتی]: بسم‌الله الرحمن الرحيم؛ ما تضمّنه الورقة من أوله إلى آخره ممّا لا ريب فيه وممّا اشتهر اشتهار الشمس في رابعة النهار. كتبه الداعي محمدجعفر بن عبدالصمد عفی عنهما؛ [سجع مُهر چهارگوش]: أفوض أمری إلى الله عبده محمدجعفر.
۸. [آخوند ملّاعلی بن قطب‌الدین بهبهانی]: مضمون الكتاب أمرٌ مشهور معهود معروف و بالصحة مقرون و موصوف. حرّره علی بن قطب‌الدین؛ [سجع مُهر بیضی شکل]: و رفعناه مكاناً علیاً.
۹. [شیخ عبدالنبی بن محمد بحرانی]: الأمر كما زُبر و سَطِر. كتبه العبد الأقلّ عبدالنبی بن محمد بحرانی؛ [سجع مُهر بیضی شکل]: الواقع بالله الصمد عبدالنبی بن محمد.
۱۰. [سید زین‌الدین طباطبائی]: مضمون کتاب مشهور و معروف و معهود است و ریبی و شبهه‌ای در آن نیست و امری است واضح و اظهار من الشمس؛ [سجع مُهر بیضی شکل]: هو الذی عبده المتوکل علی الله زین‌الدین طباطبائی.
۱۱. [ملّا احمد بن رجبعلی دهدشتی]: الأمر كما زُبر و سَطِر. كتبه ابن رجبعلی؛ [سجع مُهر چهارگوش]: یأتی من بعدی اسمه أحمد.
۱۲. [ملّا محمدتقی بن محمد کاتب]: الأمر كما زُبر و سَطِر. العبد ابن محمد کاتب؛ [سجع مُهر چهارگوش]: یا امام محمدتقی.
۱۳. [محمد بن محمدمقیم متولی]: الأمر كما زُبر و سَطِر. كتبه ابن محمدمقیم متولی؛ [سجع مُهر چهارگوش]: لا اله الا الله، محمد رسول الله.
۱۴. [ملّا محمدجعفر بن محمدصالح]: ما زُبر و سَطِر فی کتاب من أوله إلى آخره بیان الواقع و لا خلاف فيه. العبد الأقلّ ابن محمدصالح، محمدجعفر؛ [سجع مُهر چهارگوش]: الملك
۱۵. [شیخ حسین بن عبدالله بحرانی]: و ما زُبر و سَطِر فی کتاب من أوله إلى آخره بیان الواقع و لا خلاف فيه. حسین ابن عبدالله البحرانی؛ [سجع مُهر چهارگوش]: خاک ره آل محمد، حسین.
۱۶. [محمدقاسم بن حسین]: ما تضمّنه الكتاب من المبدأ إلى المنتهى لا ريب فيه. العبد محمدقاسم ابن حسین؛ [بدون سجع مُهر].
۱۷. [شیخ عبدالله بن یوسف بحرانی]: ما زُبر و سَطِر فی کتاب من أوله إلى آخره بیان الواقع و لا خلاف فيه. ابن یوسف البحرانی؛ [سجع مُهر بیضی شکل]: قال إني عبدالله.
۱۸. [شیخ ابراهیم بن عباس بهبهانی]: ما تضمّنه الكتاب من المبدأ إلى المنتهى ممّا لا ريب فيه. العبد الأقلّ ابن عباس، ابراهیم بهبهانی؛ [سجع مُهر چهارگوش]: سلام علی آل ابراهیم.
۱۹. [ملّا محمدرفیع بن محمدتقی]: ما تضمّنه الكتاب من المبدأ إلى المنتهى لا ريب فيه. العبد محمدرفیع ابن محمدتقی؛ [سجع مُهر چهارگوش]: یا رفیع الدرجات.
۲۰. [علیرضا بن ابوعلی سبزک بهبهانی]: ما تضمّنه الكتاب من المبدأ إلى المنتهى لا ريب فيه. العبد علیرضا ابن سبزک ابوعلی؛ [سجع مُهر بیضی شکل]: عبده‌الراجی علیرضا.
۲۱. [ملّا محمدجعفر بن محمد]: الأمر كما زُبر فيه لدى العبد ابن محمد، محمدجعفر؛ [بدون سجع مُهر].
۲۲. [شاهمراد بن ابوعلی حسین بهبهانی]: ما تضمّنه الكتاب من المبدأ إلى المنتهى لا ريب فيه. العبد ابن محمدحسین، شاهمراد ابوعلی؛ [سجع مُهر بیضی شکل]: دارد امید شفاعت ز محمد، شاهمراد.
۲۳. [ملّاعلی]: لا شك و لا ريب فيما زُبر في هذه الصحيفة. العبد الأقلّ علی؛ [سجع مُهر بیضی شکل]: و رفعنا مكاناً علیاً.
۲۴. [اسماعیل بن محمدقاسم]: ما زُبر و سَطِر بالكتاب من أوله و إلى آخره بیان واقع است و خلاف ندارد. ابن محمدقاسم، اسماعیل؛ [سجع مُهر چهارگوش]: گناه اسماعیل.
۲۵. [فضل‌الله بن محمدصادق]: ما تضمّنه الكتاب المبدأ إلى المنتهى ممّا لا ريب فيه أنا العبد الأقلّ ابن محمدصادق، فضل‌الله؛ [بدون سجع مُهر].

۹. نتیجه

بررسی ساختاری و محتوایی تصدیق نامه مورد بحث نشان می‌دهد که این سند، فراتر از گزارشی محلی برای تقسیم اراضی، واجد کارکردهای چندگانه در قلمرو تاریخ حقوق، جامعه‌شناسی تاریخی، و سنت دیوانی ایران است. از یک سو استمرار فرمانی از قرن نهم هجری در قالب تصدیقیه‌ای از قرن سیزدهم، تداوم یک نظام حقوقی-اقتصادی بومی را در ناحیه بهبهان و ارجان آشکار می‌کند؛ و از سوی دیگر، نشان می‌دهد که در اواخر عصر زندیه، به سبب ضعف ساختارهای سیاسی و اداری، اعتبار اسنادی مشابه و برخوردار از اعتبار حقوقی، احتمالاً نه بر ثبت دیوانی، بلکه بر مهر و تصدیق بزرگان و معاریف محلی استوار بوده است. از مقایسه فرمان و تصدیق نامه سیورغال برمی‌آید که این سند گونه‌ای غیردیوانی شده اسناد دیوانی است که به سوی مشروعیت شرعی گرایش دارد و برای تقسیم وراثت، تعیین سهام اراضی و پیشگیری از اختلافات خانوادگی تنظیم می‌شده است. بدین ترتیب، تصدیق نامه‌ها را می‌توان بازتابی از تلفیق عرف و شرع در حیات حقوقی محلی دانست. استمرار فرمان امیر تیمور گورکانی تا دوره زندیه و تصدیق آن از جانب پادشاهان بعدی چون شاهان صفوی و افشار، گواه آن است که مفاهیم حقوقی چون هبه دائم، اقطاع شرعی و سیورغال عرفی در فرهنگ اداری ایران تداوم یافته و از حمایت دوگانه عرفی و سلطنتی برخوردار بوده‌اند. جایگاه تاریخی میر اختیارالدین حسن طباطبائی و اخلاف او نشان می‌دهد که خاندان طباطبائی بهبهان در نظام دیوانسالاری، حکومت محلی و مناصب مذهبی نقشی محوری داشته و اقتدارشان هم از انتساب مذهبی و هم از مناصب دیوانی و جایگاه اجتماعی سرچشمه گرفته است. افزون بر آن، تصدیق نامه مورد پژوهش از منظر تحلیل خط و ساختار فیزیکی نیز نمونه‌ای ارزشمند برای شناخت تطور اسناد رسمی و نیمه رسمی در ایران اواخر دوره زندیه است. در جمع‌بندی، این تصدیق نامه را باید سندی چندوجهی و آموزنده در مطالعات تاریخی ایران دانست؛ سندی که در پیوند میان قدرت سیاسی، نظام حقوقی، عرف محلی و سنت اداری، تصویری زنده از واقعیت‌های حقوقی و نهادی جامعه ایرانی در قرن سیزدهم هجری ارائه می‌کند و تأکید می‌دارد که درک تاریخ اجتماعی و اداری ایران، جز از رهگذر بررسی این اسناد محلی متعذر خواهد بود.

پی‌نوشت‌ها

۱. ترتیب سلاطین ایران زمین در ایام حکومت خاندان زندیه از برآمدن کریم‌خان زند تا آغاز حکومت آقامحمدخان قاجار از قراری است که در ادامه خواهد آمد: محمدکریم‌خان ابن ایناق‌خان زند (حک. ۱۱۶۳-۱۱۹۳ق.)، زکی‌خان ابن بئاق‌خان زند (حک. کم‌تر از یک‌ماه در سال ۱۱۹۳ق.)؛ برادر مادری و پسرعموی محمدکریم‌خان زند بود، ابوالفتح‌خان ابن محمدکریم‌خان زند (مرتبه اول حک. کم‌تر از سه ماه در سال ۱۱۹۳ق.)، محمدعلی‌خان ابن محمدکریم‌خان زند (حک. کم‌تر از سه ماه در سال ۱۱۹۳ق.)، ابوالفتح‌خان زند (مرتبه دوم حک. کم‌تر از سه ماه در سال ۱۱۹۳ق.)، صادق‌خان ابن ایناق‌خان زند (حک. ۱۱۹۳-۱۱۹۶ق.)، علیمراد خان ابن الله‌مرادخان زند (۱۱۹۶-۱۱۹۹ق.)؛ خواهرزاده زکی‌خان زند، جعفرخان ابن صادق خان زند (حک. ۱۱۹۹-۱۲۰۳ق.)، صیدمرادخان ابن خدامراد خان زند (حک. ۴ ماه در سال ۱۲۰۳ق.)؛ پسرعموی علیمرادخان زند، لطفعلی‌خان

ابن جعفرخان زند (حک. ۱۲۰۳-۱۲۰۹ق.) و سپس با برآمدن آقامحمدخان قاجار در سال ۱۲۰۹ق.، حکومت خاندان زند خاتمه یافته است.

۲. دو یا سه واژه به سبب آسیب‌دیدگی سند از بین رفته است.

۳. بازسازی و ظن نویسندگان است.

۴. در اصل: مصاب.

۵. مقصود از «من» معین نیست که من تبریز است یا من بهبهان. اگر من تبریز باشد، برابر است با ۳ کیلوگرم و اگر من بهبهان باشد، برابر با ۶۳ کیلوگرم است.

۶. واژه «تیم» در گویش بهبهانی معنای «بذر» می‌دهد.

۷. افتادگی به سبب آسیب‌دیدگی سند.

۸. افتادگی به سبب آسیب‌دیدگی سند.

اعلامیه تعارض منافع و حمایت مالی: نویسندگان در خلال انجام این پژوهش حمایت مالی دریافت نکرده و هیچ گونه تعارض منافی برای اعلام نداشته‌اند.

منابع

آقابزرگ تهرانی، محمدمحسن (۱۴۰۳هـ.ق)، الذریعه إلى تصانیف الشیعه، ج ۴، نسخه غیر مصححه، الناشر: دارالأضواء.

استرآبادی، میرزا مهدی‌خان (۱۳۸۴)، سنگلاخ- فرهنگ ترکی به فارسی، ویرایش روشن خیای، تهران: نشر مرکز.

اشپولر، برتولد (۱۳۵۷)، تاریخ مغول در ایران، ترجمه محمود میرآفتاب، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

بادامچی، حسین (۱۳۹۵)، «سوارنظام بابلی در ارتش هخامنشی: تحلیل یک سند بابلی درباره زمین اسب (UCP 275-277)»، تحقیقات حقوقی (دانشگاه شهید بهشتی)، ۱۹ (۷۵)، ۲۵۳-۲۷۱.

بوسه، هریبرت (۱۳۶۷)، پژوهشی در تشکیلات دیوان اسلامی؛ بر مبنای اسناد دوران آق‌قویونلو، قراقویونلو و صفوی، ترجمه غلامرضا ورهرا، تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

بهبهانی، علیرضا ابن محبلی (۱۳۸۹)، «سالشمار بهبهان و کهگیلویه»، تصحیح سید محمد منصور طباطبائی بهبهانی، میراث بهارستان، ش. ۲، ۴۰۵-۴۲۰.

بیانی، شیرین (۱۳۴۹)، «بررسی اوضاع اجتماعی ایران از خلال جامع التواریخ رشیدی»، مجله بررسی‌های تاریخی، ۵ (۳)، ۶۹-۸۸.

تهرانی، ابوبکر (۱۳۵۶)، تاریخ دیاربکرینه، تصحیح نجاتی لوغال و فاروق سومر، تهران: کتابخانه طهوری.

حافظ ابرو، شهاب‌الدین عبدالله (۱۳۷۲)، زبده‌التواریخ، به کوشش سیدکمال حاج‌سیدجوادی، تهران: نشر نی.

الحسینی المدنی، ضامن ابن شذقم (۱۳۷۸)، تحفه‌الآزهار و زلال‌الآنهار، تصحیح کامل از سلمان الجبوری، تهران: نشر میراث مکتوب.

حسینی فسائی، میرزا حسن (۱۳۶۷)، فارسنامه ناصری، تصحیح منصور رستگار فسائی، تهران: انتشارات امیرکبیر.

خواندمیر، غیاث‌الدین (۱۳۳۳)، تاریخ حبیب السیر فی اخبار افراد بشر، به اهتمام جلال‌الدین همایی و سید محمد دبیرسیاقی، تهران: کتابفروشی خیام.

دیوان بیگی شیرازی، سید احمد (۱۳۶۶)، حدیقه‌الشعراء، تصحیح عبدالحسین نوائی، تهران: انتشارات زرین.

رضازاده لنگرودی، رضا (۱۳۹۴)، «تاریخ نهاد سیورغال در ایران»، مزدک‌نامه ۷ (یادبود هفتمین سال درگذشت مهندس مزدک کیان‌فر)، ج ۷، به کوشش جمشید کیان‌فر و پروین استخری، تهران: انتشارات پروین استخری،

۱۴۵ بررسی ساختاری و محتوایی تصدیق نامه فرمان سیورغالی از امیر تیمور گورکانی در حق میر اختیارالدین حسن طباطبائی رضائی، امید (۱۴۰۴)، «خلاقیت یا اقتباس در سندنویسی دوره قاجار: بررسی وقفنامه ۱۲۹۸ ه.ق حاج صدرالدین تاجر»، *دوماهنامه آینه پژوهش*، ۳۶ (۲۱۱)، ۲۴۳-۲۶۳.

رفیعی، امیر تیمور (۱۳۸۸)، «سیورغال در عهد ایلخانی و تیموری»، *فصلنامه تاریخ (دانشگاه آزاد اسلامی واحد محلات)*، ۴ (۱۲)، ۴۵-۶۴.

ساسان پور، شهرزاد (۱۴۰۲)، «اقتدار برخوردار از سیورغال در عصر تیموریان و امتیازات آنان»، *تاریخنامه ایران بعد از اسلام*، ۱۴ (۳۴)، ۵۳-۸۴.

سمرقندی، عبدالرزاق (۱۹۴۶ م.)، *مطلع السعدین و مجمع البحرین*، به تصحیح محمد سفیع، لاهور: چاپخانه گیلانی.

سیاهپور، کشاور؛ زکی پور، نعمت‌الله (۱۴۰۴)، «سیاست قاجاری خرید و فروش ایالات (تغییرات مکرر سیاسی و پیامدهای اجتماعی-اقتصادی در ولایت بهبهان و کهگیلویه در عصر ناصری)»، *دوفصلنامه تاریخ ایران (دانشگاه شهید بهشتی)*، ۱۸ (۳۸)، ۱-۲۶.

شیرازی، عبدالکریم ابن علیرضا (۱۳۶۵)، *تاریخ زندیه (جانشینان کریم‌خان زند)*، با مقدمه و تصحیح ارنست بیئر و ترجمه مقدمه به فارسی توسط غلامرضا ورهرام، تهران: انتشارات گستره.

صفری آق‌قلعه، علی (۱۳۹۹)، «یک فرمان سیورغال هودبری به زبان فارسی از اوزون حسن آق قویونلو در یک مرقع خط و ملاحظات در باب گونه‌ها و شیوه‌های حفظ اسناد در گذشته»، *آینه میراث (مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب)*، ۱۸ (۶۶)، ۴۳-۷۲.

عبیدی، ابن عنبه (۱۳۷۹)، *التذکره فی الأنساب المطهره*، تصحیح سید مهدی رجائی قمی، قم: کتابخانه آیت‌الله مرعشی.

غفاری کاشانی، ابوالحسن (۱۳۶۹)، *گلشن مراد*، تصحیح غلامرضا محمد طباطبائی، تهران: انتشارات زرین.

فراگنر، برت (۱۳۷۹)، «نهادها و اشکال گوناگون زمین‌داری»، در: *تاریخ ایران دوره تیموریان: پژوهش از دانشگاه کمبریج*، ترجمه یعقوب آژند، تهران: انتشارات جامی، ۲۱۷-۲۳۹.

گرمرودی، میرزا فتاح (۱۳۷۰)، *سفرنامه ممسنی*، تصحیح فتح‌الدین فتاحی، تهران: انتشارات مستوفی.

لمبتون، آن کاترین سوینفورد (۱۳۶۲)، *مالک و زارع در ایران*، ترجمه منوچهر امیری، تهران: مرکز انتشارات علمی و فرهنگی.

محمدپادشاه (۱۳۳۶)، *فرهنگ جامع فارسی آندراج*، به کوشش محمد دبیرسیاقی، تهران: کتابفروشی خیام.

منصور طباطبائی بهبهانی، سید محمد (۱۳۹۱ الف)، *کارنامه بهبهان: ناموران ارجان، کهگیلویه و بهبهان*، تهران: انتشارات امید مجد.

منصور طباطبائی بهبهانی، سید محمد (۱۳۹۱ ب)، «سلسله کلانتران بهبهان»، *پژوهش‌های ایران‌شناسی (دانشگاه تهران)*، ۲ (۲)، ۳۵-۵۴.

منصور طباطبائی بهبهانی، سید محمد (۱۴۰۲)، «سیورغال تیمور در حق میر اختیارالدین حسن طباطبائی بهبهانی»، *مجله بخارا*، سال ۲۸، شماره ۱۵۹، آذر و دی، ۳۶۸-۳۷۸.

ورهرام، غلامرضا (۱۳۶۶)، «بررسی چند سند تاریخی ایران: سیورغال و مسلمی»، *جستارهای نوین ادبی*، ۲۰ (۷۸)، ۶۶۵-۷۲۲.

همدانی، رشیدالدین فضل‌الله (۱۳۷۳)، *جامع‌التواریخ*، به کوشش روشن موسوی و مصطفی موسوی، تهران: نشر نو.

Agha Bozorg Tehrani, Muhammad Mohsen. (1403 AH). *Al-Dhari'ah ila Tasanif al-Shi'ah*. Vol. 4. Unedited version. Beirut: Dar al-Adwa. [In Arabic].

- Astarabadi, Mirza Mahdi Khan. (2005). *Sanglakh: A Turkish-to-Persian Dictionary*. Edited by Roshan Khiavi. Tehran: Markaz-e Nashr. [In Persian].
- Bosworth, C. E. (1978). *The Mongols and the East*. Translated by Mahmoud Mir-Afshar. Tehran: Bungah-e Tarjume va Nashr-e Ketab. [In Persian].
- Badamchi, Hussein. (2016). "The Cavalry of Babylon in the Achaemenid Army: An Analysis of a Babylonian Document on Horse Land (UCP 9, 275-277)". *Qavamin-e Hoquqi (Shahid Beheshti University)*, 19 (75), 253-271. [In Persian].
- Busse, Herbert. (1988). *A Study of the Islamic Chancery and Administration; Based on Documents of the Aq Qoyunlu, Qara Qoyunlu, and Safavid Periods*. Translated by Gholamreza Vahram. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies Press. [In Persian].
- Behbahani, Ali Reza ibn Moheb'ali. (2010). "A Calendar of Behbahan and Kohgiluyeh". Edited by Sayyed Muhammad Mansur Tabataba'i Behbahani. *Mirath-e Baharistan*, 2, 405-420. [In Persian].
- Bayani, Shirin. (1970). "A Study of the Social Conditions of Iran Through the Rawdat al-Safa of Qazi Ahmad". *Barrasi-ha-ye Tarikhi*, 5 (3), 69-88. [In Persian].
- Tehrani, Abu Bakr. (1977). *Tarikh-e Diyarbakriyah*. Edited by Najati Loghal and Faruk Somer. Tehran: Tahuri Library. [In Persian].
- Hafez Abru, Shahab al-Din Abdullah. (1993). *Zubdat al-Tawarikh*. Edited by Sayyid Kamaal Hajj Sayyid Javadi. Tehran: Nashr-e Ney. [In Persian].
- Al-Husayni al-Madani, Damn ibn Shadqam. (1999). *Tuhfat al-Azhar wa Zalal al-Anhar*. Edited by Salman al-Jaburi. Tehran: Mirath-e Maktoob. [In Persian].
- Husayni Fasa'i, Mirza Hasan. (1988). *Farsnama-ye Nasiri*. Edited by Mansur Rastgar Fasa'i. Tehran: Amir Kabir Publications. [In Persian].
- Khwandamir, Ghiyath al-Din. (1954). *Tarikh-i Habib al-Siyar fi Akhbar al-Afadar al-Insan*. Edited by Jalal al-Din Hamayi and Sayyed Muhammad Dabirsiyagi. Tehran: Khayam Bookstore. [In Persian].
- Divan-Bigi Shirazi, Sayyid Ahmad. (1987). *Hadiqah al-Shu'ara*. Edited by Abd al-Husayn Nava'i. Tehran: Zarrin Publications. [In Persian].
- Rezazadeh Langarudi, Riza. (2015). "Creativity or Imitation in Qajar Document Writing: An Analysis of the Endowment Document (Waqf-nama) of 1298 AH for Hajj Sadr al-Din Tajar". *Ayin-e Pazhuhesh*, 36 (211), 243-263. [In Persian].
- Rafie, Amir Timur. (2009). "The Siyurghal in the Ilkhanid and Timurid Eras". *Tarikh (Islamic Azad University, Mahallat Branch)*, 4 (12), 45-64. [In Persian].
- Sasanpur, Shahrazad. (2023). "Beneficiaries of the Siyurghal in the Timurid Period and Their Privileges". *Tarikh-namah-ye Iran ba'd az Islam*, 14 (34), 53-84. [In Persian].
- Samarqandi, Abd al-Razzaq. (1946). *Matal' al-Sa'adin wa Majma' al-Bahrain*. Edited by Muhammad Saff'i. Lahore: Gilani Press. [In Persian].

- Siahpur, Keshvad; Zakipour, Nurallah. (2025). "The Qajar Policy of Buying and Selling Provinces (Frequent Political Changes and their Socio-Economic Consequences in the Province of Behbahan and Kohgiluyeh during the Nasiri Era)". *Dow Fasl-namah-ye Tarikh-e Iran (Shahid Beheshti University)*, 18 (38), 1-26. [In Persian].
- Shirazi, Abd al-Karim ibn Ali Reza. (1986). *Tarikh-e Zandiyeh (The Successors of Karim Khan Zand)*. With an introduction and edited by Ernst Baer, translated by Gholamreza Vahram. Tehran: Gostreh Publications. [In Persian].
- Safari Aq Qala, Ali. (2020). "A Persian-Language Siyurghal of Hudbiri from Uzun Hasan of the Aq Qoyunlu, in a Single Volume, and Some Observations on Genres and Methods of Document Preservation in the Past". *Ayin-e Mirath (Institute for Intellectual Heritage)*, 18 (66), 43-72. [In Persian].
- Ubaidli, Ibn Anba. (2000). *Al-Tadhkirah fi al-Anasab al-Mutahharah*. Edited by Sayyid Mahdi Rajai Qomi. Qom: Ayatollah Mar'ashi Library. [In Persian].
- Ghafari Kashani, Abu al-Hasan. (1990). *Gulshan-i Murad*. Edited by Gholamreza Muhammad Tabataba'i. Tehran: Zarrin Publications. [In Persian].
- Fragner, Bert. (2000). "Institutions and Various Forms of Land Tenure". In: *The Timurid Era, a study by the University of Cambridge*. Translated by Ya'qub A'zand. Tehran: Jam'i Press, 217-239. [In Persian].
- Gharmrudi, Mirza Fattah. (1991). *Safar-namah-ye Mamassani*. Edited by Fath al-Din Fattahi. Tehran: Mostofi Publications. [In Persian].
- Lambton, Ann K.S. (1983). *Landlord and Peasant in Persia*. Translated by Manuchehr Amiri. Tehran: Markaz-e Nashr-e 'Ilmi va Farhangi. [In Persian].
- Muhammad Padshah. (1957). *Anandraj's Comprehensive Persian Dictionary*. Edited by Muhammad Dabirsiyagi. Tehran: Khayam Bookstore. [In Persian].
- Mansur Tabataba'i Behbahani, Sayyed Muhammad. (2012a). *Karnamah-ye Behbahan; The Notables of Arjan, Kohgiluyeh, and Behbahan*. Tehran: Omid-e Majd Publications. [In Persian].
- Mansur Tabataba'i Behbahani, Sayyed Muhammad. (2012b). "The Lineage of the Kalantars of Behbahan". *Iranian Studies (University of Tehran)*, 2 (2), 35-54. [In Persian].
- Mansur Tabataba'i Behbahani, Sayyed Muhammad. (2023). "Timur's Siyurghal for Mirkhwāj al-Din Hasan Tabataba'i Behbahani". *Bukhara Magazine*, 28 (159), 368-378. [In Persian].
- Vahram, Gholamreza. (1987). "An Analysis of Several Historical Documents from Iran: Siyurghal and Muslimi". *Jostaru-ha-ye Nowin Adabi*, 20 (78), 665-722. [In Persian].

- Hamadani, Rashid al-Din Fazl Allah. (1994). *Jami' al-Tawarikh*. Edited by Roshan Moosavi and Mustafa Moosavi. Tehran: Nashr-e Now. [In Persian]. [In Persian].
- Aubin, Jean (1965), "Un soyurghal Qara-Qoyunlu concernant le buluk de Bawanat-Harat-Marwast", In: S. M. Stern (ed.), *Documents from Islamic Chanceries*, Oxford: Bruno Cassirer, pp. 159-170, 236-245.
- Efendiyev, O. A. (1979), "In stituta Suyurghal tsentralliskaya politika praveteley Akkoyunlu I pervih Sefevidov", *ormi Feodalnay Zemelnoy Sobstvennosti I Vladieniya na Blijnem I srednem Vostoke*, pp. 168-175.
- Hambly, Gavin R. G. (1991), "ĀGHĀ MUHAMMAD KHĀN AND THE ESTABLISHMENT OF THE QĀJĀR DYNASTY", *The Cambridge History of Iran*, Cambridge University Press. p. 104–143.
- Herrmann, Gottfried (1986), "Zwei Erlasse Shah Isma'ls I.", *Archaeologische Mitteilungen aus Iran*, Vol. 19, pp. 287-312.
- Hinz, W. (1952), "Zwei Steuerbefreiungsurkunden", *Documenta Islamica Inedita*, pp. 211-224.
- Horst, H. (1955), "Ein Immunitätsdiplom Schah Muhammad hudabandäs vom Jahre 989/1581", *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, Vol. 105., No. 2., pp. 289-297.
- Khanykov, nikolaï (1857), "Lettere de M. Khanikoff à M. Dorn", *Mélanges Asiatiques*, Vol. 3, No. 1, pp. 70-74.
- Lambton, A. K. S. (1952), "Two Safawid Soyurghals", *Bulletin of the School of Oriental & African Studies*, Vol. XIV, No. 1., pp. 44-54.
- Martin, B.G. (1965), "Seven Safavid documents from Azarbayjan", In: S. M. Stern (ed.), *Documents from Islamic Chanceries*, Oxford: Bruno Cassirer, pp. 171-206, 247.
- Minorsky, V. (1939), "A Soyurghal of Qasim b. Jahangir Aq-qoyunlu 903/1498", *Bulletin of the School of Oriental & African Studies*, Vol. 9., No. 4., pp. 926-960.
- Murakami, M. (1961), "Mongoru chika no hooyuusei no kigen tokuni soyurghal to Qubi to Emëü tonon Kanren nit suite", *Töyö Gakuhö*, vol. 44, pp. 1-35.
- Ortayli, İlber (1978), "Osmanli Toprak Düzeninin Kaynakları", *Toplum ve Bilim, Istanbul*, Vol. 4, pp. 72-77.
- Papazian, A. D. (1956), *Persidaki dokumenty Matenadarana I Ukazy*, Erevan: Izdatel'stvo Akademii Nauk Armianskoi SSR.
- Paydaş, Kâzım (2004), "AK-Koyunlu Ahmed Bey ve Onun Osmanli idarî Sistemini Ak- Koyunlu Devleti'nde Uygulama Çabası", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Dergisi*, vol. 36, pp. 205-212.
- Paydaş, Kâzım (2006), "Moğol ve Türk – İslâm Devletlerinde Suyurghal Uygulaması", *Bilig*, pp. 195-218.
- Petrushevski, I. P. (1949a), "K istorii instituta Soyorghala", in *Sovetskoe Vostokovedenie*, vol. VI, pp. 227-246.

Petrushevski, I. P. (1949b), *Ocherki po istorii feodal'nik otnoshenij V Azerbaidzhanei I Armenii V XVI- nachale XIX v. v.*, Leningrad.

Roemer, Hans Robert (1986), "Timür in Iran", In *The Cambridge History of Iran*, vol. 6, ed. Peter Jackson and Laurence Lockhart, Cambridge, pp. 42-97.

Röherborn, K. (1977), "Staatkanzlei und Absolutismus im Safawidischen Persien", *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, vol. 127, No. 2, pp. 313-343.

تصویر سند (مجموعه اهدایی دکتر سید محمد منصور طباطبائی به بهبهانی به دانشگاه تهران)

